

DISSERTATIO

HISTORICO - CANONICA

In qua ostenditur in casu Apostoli 1. ad Corinth. cap. 7. parti conversæ liberum non esse ad secunda vota transire.

Proponitur quaestio.

I. **L**icet matrimonium suam obtinuerit insolubilitatem in ipso mundi principio ex jure naturali, divino & dein ex evangelico, non tamen operatur hæc insolubilitatis lex, quin in aliquo casu solvi possit: sed oportet ut hic casus sit expressus ab eo, qui matrimonii insolubile vinculum primus statuit, quique solus dicto juri derogare potest.

Cum vero ejus vinculi dissolubilitati solus favere videatur textus Apostoli 1. ad Corinth. 7. v. 15. in quo dicitur: *quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi, in pace autem vocavit nos Deus*, nonnulli contendunt Apostolum exceptionem a lege, quam Deus ab initio de fœdere conubii sanxit, ecclesiæ promulgasse; adeo, ut sentiant matrimonii vinculum eo casu esse dissolutum.

At cum opinio hæc nullo huc usque infallibili judicio sit definita, neque etiam ulla ecclesiæ doctoris interpretatione suffulta, sed sententia sit

tantummodo privatorum aliquorum doctorum, temerarium dici nequit, multo minus illicitum, examinare, an reipsa doctores illi genuinum apostolici textus sensum fuerint assecuti, & simul ostendere contrariam sententiam certis & ineluctabilibus rationibus esse subnixam.

II. Et quidem, ut exordiamur, octo prioribus ecclesiae seculis SS. patrum constans fuit doctrina, matrimonium, etiam infidelium, natura sua ac institutione divina esse insolubile, atque ratum ac firmum manere apud infideles, etiam post conversionem unius partis ad fidem: nullaque tunc in ecclesia invaluerat exceptio, quam infirmari credunt multi in textu supra adducto.

Probatur ex constanti SS. P. P. aliorumque doctrina.

III. Tertullianus libro 2. ad uxorem, cap. 2. agens de textu Apostoli, *si quis fratrum habet uxorem* &c. ait: "manifestum est scripturam istam

Ex Tertulliano, qui casum Apostoli ignoravit.

„ eos fideles designare, qui in matrimonio gentili inventi a Dei gratia fuerunt, secundum verba ipsa: *si quis fidelis uxorem habeat infidelem*, „ non dicit *uxorem ducit infidelem*, ostendit jam „ in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox „ gratia Dei conversum, perseverare cum uxore „ debere. Scilicet propterea, ne quis fidem consecutus, putaret sibi divertendum esse ab aliena & extranea quodammodo femina. Adeo & „ rationem subjicit, *in pace nos vocari ad Dominum Deum & posse infidelem a fidele per usum „ matrimonii lucrì fieri*. Ipsa etiam clausula hoc „ ita intelligendum esse confirmat, *ut quisque*, „ ait, *vocatur a Domino, ita perseveret*. Vocantur autem gentiles, opinor, non fideles.

Deinde magnam esse differentiam ostendit inter fidelem, qui cum infideli nuptias init, & inter eum, qui matrimonio gentilis a Domino allegitur, cum ille a nuptiis infidelis arceatur, hic vero in his perseverare jubeatur. " Cur, si a gentili inqui-

namur, non ille disjungitur, quemadmodum
 „ ille non obligatur? Respondebo, si spiritus de-
 „ derit, ante allegans Dominum magis ratum
 „ habere matrimonium non contrahi quam omni-
 „ no disjungi: denique divortium prohibet, nisi
 „ stupri causa, continentiam vero commendat.
 „ Habeat igitur ille perseverandi necessitatem, hic
 „ porro etiam non nubendi potestatem.,,

Censuit igitur Tertullianus matrimonium infidelis post conversionem ratum & firmum manere, atque partem conversam cum parte infideli in matrimonio perseverare debere: excepta fornicationis causa (sub qua, interprete Augustino, etiam infidelitas continetur) quo casu permittente Domino a fornicario separari licet, quod ad torum tantum attinet; cum Domino generaliter jubente, nullo casu aliam ducere liceat.

Ex S.
 Hierony-
 mo.

IV. S. Hieronymus *adversus Jovinianum lib. 1.* sat manifeste ostendit casum Apostoli solam separationem tori, non vero vinculi solutionem respicere: sic enim loquitur: *his autem, quos in matrimonio deprehendisset fides, hoc est si unus credidisset e duobus, præcipit ne credens repudiet non credentem. Caussisque expositis, quod candidatus fidei sit infidelis, si nolit a credente discedere. E contrario jubet, si infidelis repudiet fidelem propter fidem Christi, discedere debere credentem, ne conjugem præferat Christo, cui etiam anima postponenda est.*

Ex hoc loco certum est, quod & admittunt adversarii, solam unius fidem, altero in infidelitate manente, causam justæ dimissionis quoad vinculum non esse, cum Apostolus præcipiat, volentem cohabitare non esse dimittendum: quod si cohabitare nolit, juxta Hieronymum, sensus Apostoli est, discedere debere credentem, seu credenti fas esse, ut vicissim recedat, & hoc, ut

ait, *ne conjugem præferat Christo, cui etiam anima postponenda est:*

Hieronymus itaque hoc vult, sensum Apostoli esse, quod in casu quo infidelis reputat fidelem propter fidem Christi, amplius non teneatur fidelis ea lege, qua ipsi præcipitur, ne dimittat non credentem, si nolit a credente discedere; quod quidem Dominus absolute non præceperat, sed Apostolus consuluerat tanquam a Domino convenienter præceptum: quia tunc alia lege tenetur, quæ præcipit conjugem Christo non esse præferendum, quem præferre censeatur, si conjugem infidelem, qui propter Christi fidem fidelem deferere vult, sequeretur.

Cum igitur in casu, quo infidelis parti conversæ cohabitare vult, separatio, quam hic prohibet Apostolus, fatentibus adversariis, unice respiciatur torum seu habitationem cum parte infideli; etiam separatio cum nolente cohabitare, quam jam præcipit Apostolus, ne pars fidelis conjugem Christo præferre videatur, S. Hieronymo interprete, torum tantum seu habitationem respicit.

V. Et vero, si infidelitas nequidem causa necessaria est separationis pro parte fidei quoad habitationem, quando pars infidelis cohabitare consentit, quomodo accedente hac singulari circumstantia, quod infidelis sese separet aut discedat, justa causa erit solvendi vinculum matrimonii? An ergo discessio partis infidelis a fidei tantæ virtutis erit, ut matrimonii vinculum, quod infidelitas non dissolvit, dissolvat? Sane si hoc Apostolus voluisset, claris verbis expressisset: legi enim claræ per verba ambigua non derogatur, & punctum hoc indubie apertius declarari merebatur.

Sed quod hic non satis mirari possumus, juxta adversarios, exceptionem, quam ipsi prædicant,

Fluctuans adversarios doctrina expenditur.

Apostolus ecclesiae dimidiatae tantum clare promulgasset: nam & ipsi admittunt, momentum temporis, quo praetensa hujus vinculi solutio peragitur, adhuc incertum esse. Nonnulli enim docent matrimonii vinculum dissolvi statim ac infidelis renuit legitime cohabitare: alii docent illud non statim dissolvi, sed tunc solum, quando elapsus est terminus auctoritate ecclesiae infideli praefixus, ut se declaret, an velit cohabitare sine contumelia Creatoris; ceteri demum in ea sunt sententia, ut matrimonium tunc solum dissolvatur quoad vinculum, quando conjux fidelis aliud contrahit matrimonium: quas omnes sententias exponit *Glossu in cap. Gaudemus in verb. compellitur*; & de *divort.* & fusius prosequitur Sanchez *de matrim.* lib. 7. disp. 75.

Quidni etiam adversarii fateri debeant incertum quoque esse an matrimonium in casu Apostoli quoad vinculum solvatur? An forte traditio apostolica clara & certa erit hoc casu pro vinculi solutione, obscura autem quoad momentum temporis quo haec solutio perageretur? Hoc asserere, adparet nobis Apostolum ludibrio exponere.

Altera
probatio
ex duobus
S.
Chryso-
stomi lo-
cis petita.

VI. S. Chrysostomus *Hom. 22. in epist. ad Roman.* eodem modo quo S. Hieronymus haec Apostoli verba exponit: nempe cum solummodo a parte fideli avertere voluisse periculum perversio- nis atque peccati, quod subesset, si pars fidelis habitaret cum parte infideli non sine contumelia Creatoris cohabitare volente. En ejus verba.

” Si infidelis discedit discedat. Id est, quae penes
,, te sunt, praesta, & nemini des ansam belli &
,, pugnae.... sicubi vero pietatem laedi videas,
,, ne praeponas concordiam veritati, sed generose
,, persistas usque ad mortem; ac ne sic ex ani-
,, mo pugnes, neque ex voluntatis proposito ip-
,, sum adverteris, sed in rebus tantummodo pug-

„Res, id enim significat illud, quod ex vobis est
 „cum omnibus pacem habentes: & si ille pa-
 „cem non servaverit, tu ne animum tuum tem-
 „pestate repleas, sed ex proposito voluntatis
 „amicus esto: uti dixi veritatem nusquam pro-
 „das.“

Si sensus Apostoli fit ob similem discessum parti conversæ jus esse solvere vinculum matrimonii, quomodo eo in casu S. Chrysoftomus credit Apostolum præcipere, ut pars conversa persistat usque ad mortem, ut ex voluntatis proposito partem non adversetur, sed amica permaneat, neque contra illam ex animo pugnet, sed unice in quantum necesse est, ut a se periculum seductionis avertat, ubi tamen juxta adversarios pars conversa aliud animo non meditatur, quam in perpetuum tum a comparte, tum a propria familia separari, per secunda, ad quæ posset transire, vota; quæ omnino occluderent liberum ejus ad conjugem reditum, etiam pro casu quo infidelis se converteret & conjugi prius fideli cohabitare vellet; & cum in alia conjugia ceciderit, prout in similibus natum est fieri, adulterinis nexibus perpetuo colligata maneret, prout placuisse video novo adversarii nostri Augustino.

Nunquid saltem, si cum aliquibus aliis adversariis fingamus, per secunda partis conversæ vota infidelem liberari, ut perpetua in infideli parte adulteria, quæ Augustinus adeo exhorruit, evitentur, dum pars conversa facultate sibi concessa non uteretur, Apostolus, vel saltem pia MATER ECCLESIA, præfigere non debuisset certum tempus, quo restringeretur hæc libertas, quam fideli attribuunt, quemadmodum & in casu matrimonii rati tantum, quoad facultatem ingrediendi religionem, tempus bimestre præfixit ecclesia? Edisserant hoc adversarii.

Sed nec is solus locus est ubi S. Chrysoftomus

verba Apostoli ita interpretatur, ut unice separationem quo ad torum importent, nam alio adhuc in loco: nempe *Hom. 19. in epist. 1. ad Corinth.* ita loquitur: "quid sibi vult autem illud: si infidelis discedit discedat aut separetur? Verbi gratia, si te jubeat sacrificare, aut sociam impietatis esse propter connubium, vel discedere, melius est dirumpi connubium, quam piam religionem. Quapropter subdit: *non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi rebus, si quotidie ea de causa pugnet, & bellum moveat, melius est separari.* Hoc enim subindicat, cum dicit; *in pace autem vocavit nos Dominus.* Ille enim causam præbuit, ut is qui fornicatus est., Quam alienum sit a mente Chrysofomi Apostolum dicto loco voluisse in potestate partis fidelis esse matrimonii vinculum solvere vel non, vel ex hoc solo patet, quod illo in supposito verba ejus commodo sensu carerent: etenim negari nequit, cum ad verba Apostoli, etiam in omni rigore intellecta, aliud non docere quam hoc, *melius est separari: & ratio, inquit, latet in his Apostoli verbis: in pace vocavit nos Deus:* quæ verba profecto per se non important vinculi solutionem.

Aliud enim si Chrysofomus voluisset, hoc esset ejus ratiocinium: si conjux infidelis consentit habitare cum illa, ne dimittat illam, neque infidelitas impedit connubium, neque fides Christi causa est dissidii, & quisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat; quid enim scis mulier si virum salvum facias? Si autem infidelis discedat, seu sine periculo perversionis cohabitare nolit, tunc oportet potius dirumpere vinculum matrimonii, quam amittere piam religionem.

An ergo in arbitrio partis fidelis est dirumpere matrimonii vinculum, vel in eo, si malit, per-

manere? Hoc tamen sequeretur, si hunc Chry-
stomo affingamus sensum; & quomodo tunc ve-
rum esset hoc CHRISTI DOMINI dictum: *quod*
Deus conjunxit, homo non separet?

VII. At dicit adversarius, insolubilitatem matri-
monii tantam non esse, ut illud solvere non possit
Deus, quando vult, ubi vult, & quomodo vult;
jam vero, ait, in casu Apostoli, non dicimus per
hominem, sed per Deum matrimonii vinculum solvi.

Ad argu-
mentum
adversarii
hac occa-
sione ref-
ponde-
tur.

Idem præcise respondent hæretici, dum quæ-
ritur, utrum matrimonii vinculum per adulte-
rium dissolvatur? Negant & illi hujus divortii
propter adulterium auctores esse homines, sed
Deum, qui jam, ut aiunt, olim adeo expresse
voluit adulterio matrimonia dissolvi, ut etiam a-
dulteros morte punierit; simulque asserunt non
amplius esse virum ipsius, etsi adhuc is est super-
stes, qui vir ipsius fuit, quod & Pollentius Au-
gustino objiciebat.

Sed sicut hæretici merito rejiciuntur, quia sup-
ponunt, quod est in quæstione, ita & adversarius
merito rejicitur, quia supponit de quo quæritur.

Et vero verba illa: *melius est disrumpi con-*
nubium, melius est separari, vera sunt, licet de
separatione tantum quo ad torum sermo sit.

Nonne idem recte dicere potuisset Chryso-
stomus de parte fideli juncta parti infideli, abstra-
hendo an matrimonium hoc conversionem unius
precessisset vel contra? Et licet, interprete Ter-
tulliano, de hoc casu non agat Apostolus, quia,
ut ille ait, Apostolus non dicit, *si quis fidelis*
ducit uxorem infidelem, sed, si quis fidelis ha-
beat uxorem infidelem, attamen Apostolus ca-
sum non excludit de duobus infidelibus matrimo-
nio junctis, qui uterque converteretur ad fidem, ubi
alter denuo, quod in talibus non raro contingit,
rediret ad gentilismum vel Judaismum, quique
deinceps non nisi cum injuria Creatoris cohabitare

vellet. Quis tali casu, nisi cum hæreticis sentiat; dicet matrimoni vinculum solvi? Et tamen verba præcitata Chrysofomi, *melius est dirumpi connubium, melius est separari*, immo & verba Apostoli, *non est subiectus frater aut soror in huiusmodi*, huic & illi casui adplicari possent.

Certe Paulus, cujus auctoritati standum nobis est, etsi de matrimoniis jam contractis agat, in genere tamen loquitur de fideli, quem infidelis deseruit, nullo facto discrimine, eone tempore, quo initum fuit conjugium, uterque esset infidelis, an vero alter tantum: neque etiam eum, qui nunquam alius quam infidelis fuerit, ab apostata discernens. Atque etiam par in hac & illa specie fit desertio, & apostatae desertori minus, quam cuiuspiam veram religionem nunquam amplexo, fit indulgendum.

Quid multis? Verba illa, *melius est dirumpi connubium, melius est separari*, intellecta sensu adversariorum, significarent, minus esse malum dirumpi connubii vinculum, quam deserere piam religionem: inter quæ profecto nulla comparatio institui potest: quisquis enim sibi sufficit, ut religionem deserat; ac in potestate nullius conjugum est dirumpere matrimonii vinculum, vel ab eo semel legitime contracto sese absolvere: itaque velle talem esse Chrysofomi sensum, nihil minus est quam velle ipsum sine sensu esse loquutum: ubi in nostra sententia, quæ dixit, optima ratione dixit. Sano siquidem sensu quis dicat; melius est a conjugate quoad habitationem separari; quam separationem, juxta quod docet Apostolus in casu malitiosæ desertionis, pars conversa absque omni culpa facere potest, quam se exponere periculo perversionis.

VIII. Sed dicet hic aliquis: nunquid pars conversa sese quoad habitationem separare potest a par-

Respon-
sio ad
aliud ar-
gumen-
tum ex
textu
Apostoli
petitum.

te infideli ex hoc solo, quod altera pars maneat infidelis, etiam in casu quo cohabitare vellet? Ergo dum Apostolus dicit, quod discedente infideli, non sit servituti subjectus frater aut soror, de illa servitute non agit a qua pars fidelis jam est libera, etiam si non discedat infidelis, sed de alia, a qua demum liberatur, dum infidelis discedit.

Immo vero de eadem agit Apostolus, de qua dixerat, "ego dico non Dominus: si quis frater uxorem habeat infidelem & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam."

De illa proinde servitute agit, quam quidem Dominus non præceperat, sed quam ipse Dei spiritu inspirante convenienter consuluerat. Itaque totum, quod hic Apostolus velit, est, partem fidelem, dum conjux infidelis discedit, liberam esse a consilio seu præcepto quod ipse dederat, adeoque ab alia servitute, respectu habito ad præceptum Apostoli, a qua demum liberatur dum infidelis discedit, licet de eadem, respectu habito ad præceptum Domini, jam ante esset libera, utpote quod tali casu non adesse adseruisset Apostolus.

IX. Videamus nunc an D. Ambrosii sententia opinioni adversariorum faveat; vult enim nonnullus eum cum ipso sensisse *Lib. 8. in Luc.*, quo loco ait: „quidam enim putant esse omne conjugium a Deo, maxime quia scriptum est; *quæ Deus conjunxit homo non separet.* Ergo si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvi, & quomodo Apostolus dixit: *si infidelis discedit discedat?* in quo & mirabiliter noluit apud Christianos causam residere divortii, & ostendit non a Deo omne conjugium, neque enim Christianæ gentilibus iudicio Dei copulantur, cum lex prohibeat.

Fatemur Ambrosium dicto loco agere de vin-

Locus
Ambrosii
*lib. 8. in
Luc* addu-
citur, si
mulque
ostendi-
tur eum
expresse
nostram
causam
agre.

culo matrimonii, quod vinculum ipse legem connubii vocat: etenim proponit sibi prius dicere de lege connubii, ut postea, inquit, de prohibendo divortio disputemus; de divortio scilicet quoad vinculum.

Num ideo ex hoc loco habetur ipsam existimasse Apostolum in verbis *si infidelis discedit, discedat*, etiam de vinculi solutione egisse? Minime.

Nam, ut phrasi disertatoris utamur, luce meridiana clarius legenti adparebit, Ambrosium dicto loco verba Apostoli citare per modum objectionis ad illud, quod dixerat; conjugium omne (scilicet legitime contractum) cum a Deo sit, omne conjugium non licet solvi.

Sed cum verba Apostoli divortium potius respicerent, de quo modo non agebat Ambrosius, quam conjugii legem, ideo eorundem explanationem retulit *ad num. 8. ejusd. lib. pag. mihi 1472. edit. Benedic. Sti Mauri.*

De divortio prohibendo disputare cœperat *num. 4.*, ubi generaliter & sine ulla exceptione docet conjugium semel legitime contractum nullum admittere divortium, etiam in casibus ubi lex humana id permittit, seu potius non prohibet, *quia, inquit, lex Divina prohibet.*

Num. 7. autem ejusdem libri objicit sibi: *quomodo ergo Moyses mandavit dari librum repudii & dimittere uxorem?*

Respondet Ambrosius: „ qui hoc dicit, Judæus
 „ est: qui hoc dicit, Christianus non est.....
 „ Moyses permisit, inquit Dominus, non Deus
 „ jussit: ab initio autem Dei lex est: *relinquit*
 „ *homo patrem & matrem & adhærebit uxori*
 „ *suae, & erunt ambo in carne una: ergo qui*
 „ *dimisit uxorem carnem suam scindit & dividit*
 „ *corpus.*”

Quibus verbis ostendit per librum repudii apud Judæos vinculum matrimonii non fuisse solutum; adeoque quæ Moyfes fieri mandaverat, seu permiserat, non obfistere asserto ejus de omnimoda insolubilitate matrimonii, ubi illud semel legitime contractum est.

Videamus modo an obfistent, quæ fimiliter non Dominus, sed fieri mandavit Apostolus apud Christianos *1. ad Corinth. cap. 7.*

Ut finiftram adversarii verborum Apostoli interpretationem quisque clare percipiat, quod mentem Ambrosii attinet, juvabit hic describere integrum locum Ambrosii *lib. 8. in Luc. num. 8.* quem facile adversarius vel non legit, vel de industria omisit. En verba. „ Ostendit autem hic locus (scilicet Moyfis) quæ propter fragilitatem humanam scripta sunt, non a Deo scripta. Unde & Apostolus: *Denuntio, inquit, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere.* Et infra: *ceteris, inquit, ego dico non Dominus: si quis frater infidelem habeat uxorem, & reliqua.* Itaque ubi est impar conjugium, lex Dei non est. Et addidit, *quod si infidelis discedit, discadat.* Simul idem Apostolus negavit legis esse Divinæ, ut conjugium qualecunque solvatur: nec ipse præcipit, nec dedit deferenti auctoritatem, sed culpam abstulit destituto. ”

Si, interprete Ambrosio, Apostolus toto illo suo discursu debeat dici negasse ex lege Divina aliquod conjugium solvi, si neque ipse Apostolus tali casu præcepit nec dedit deferenti, seu parti infideli, ullam auctoritatem, sed tantummodo culpam abstulit a deserto, seu fideli conjugè, cui tunc fas est, ut vicissim recedat, quomodo dici potest mentem Ambrosii esse Apostolum dicto loco legem Divinam promulgasse, quæ in favo-

— su nA
— in omni
— diffi
— nos
— oblati &
— inde
— se
— pot
— in A
— hor
— in
— illa
— p
— exam
— 72

rem fidei parti conversæ concederetur facultas ad secundas nuptias provolandi? Cum Ambrosius evidenter asserat Apostolum prædictis verbis negasse legis esse Divinæ, ut conjugium quaecunque solvatur?

Itaque quod hic vult Ambrosius, est; doctrinæ, quam præmiserat de absoluta insolubilitate matrimonii legitime contracti, neque obitare, quod Moyses dixit de libro repudii, neque etiam illa, quæ dixit Apostolus de matrimonio impari, ubi infidelis sponte a fidei discedit, seu his casibus matrimonii vinculum non solvi. Ait Ambrosius: se dixisse hæc moraliter. Super quo omni responsum adversarii expectabimus.

An matrimonia Christianos inter & infideles tempore Ambrosii fuerint nulla, obiter examinatur.

X. Diximus matrimonii legitime contracti: nam quæri hic posset, licet extra thesin, an tale sit juxta Ambrosium matrimonium, quod fidelis init cum infidei, seu Judæo? De quo, ut placuisse videtur adversario, Ambrosius saltem transeundo agit.

Quod hoc attinet, certum est Ambrosium cum antiquis patribus connubia inter fidelem & infidelem nunquam non improbasse: an vero contracta ea dissolvi voluerit, lis est veteres inter ac recentiores theologos. Adfirmantem opinionem defendunt Gratianus, P. Lombardus, atque alii: a negante autem stant Estius, Bellarminus &c. Ita Benedictini operum divi Ambrosii editores in nota ad epist. Ambrosii ad Vigil. num. 34.

Fatentur quidem ibidem non tam perspicue loquutum hac de re Ambrosium, ut nullus super sit dubii locus; attamen, ajunt, si testimonia ipsius, quæ ibidem indicant, penitus introspeciamus, omnia ejusmodi connubiorum genera ab eo sic prohiberi comperiemus, ut pro nullis habenda esse satis significet.

Si hoc ita sit, oportet ut extet lex aliqua, seu

vina seu humana, quæ illa matrimonia irrita reddit. Non extare legem divinam, nequidem quæ illa matrimonia ut per se mala prohibet, duobus in locis asserit Augustinus: nam *lib. 1. de conj. adulter. cap. 25.* ait: " non enim tem-
 ,, pore revelati testamenti novi in evangelio, vel
 ,, in ullis apostolicis litteris, sine ambiguitate de-
 ,, claratum esse recolo, utrum Dominus prohi-
 ,, buerit fideles infidelibus jungi. „

Et lib. de fide & operib. cap. 19. num. 35.
 ,, quæ (matrimonia cum infidelibus) nostris tem-
 ,, poribus jam non putantur esse peccata; quo-
 ,, niam revera in novo testamento nihil inde præ-
 ,, ceptum est, & ideo aut licere creditum est,
 ,, aut velut dubium derelictum. „

Asserit quidem dictis locis S. Cyprianum jun-
 gere matrimonium cum infidelibus non inter le-
 via peccata reputasse. Nec mirum, quia licet in
 se peccata non sint, neque eatenus in sacris libris
 prohibita, tamen ratione circumstantiæ, quod
 forte periculum perversionis subesset pro parte
 fideli, illa taliter agendo peccatum non evitabit.
 Neque etiam legem divinam, quod hoc attinet,
 existere asserit Ambrosius, sed simpliciter, *cum*
lex prohibeat.

Igitur, si talis detur, debet esse humana: aliam
 vero, quæ tempore Ambrosii extitisset, non no-
 vimus, quam Valentiniani, Theodosii & Arcadii,
 latam Theffalonicæ Theodosio A. II. & Cynegio
 consl. prid. id Mart. 388., quæ reperitur in Justi-
 niani codice repetitæ prælectionis *L. 6. de Judæis*
& in Cod. Theod. L. 11. de nupt. & L. 5. ad legem
Jul. de adult. quam, postulante adversa-
 rio, perlibenter integram hic transcribimus. „
 ,, Impp. Valent. Theod. & Arcad. Cynegio P. P.
 ,, Ne quis Christianam mulierem in matrimonium

-nongit
 -be ma
 -in
 -a, 30
 -m
 -a, 30
 -m
 -a, 30
 -m
 -a, 30
 -m
 -a, 30
 -m

„ Judæus accipiat, neque Judææ Christianus
 „ conjugium fortiatur, nam si quis aliquid hu-
 „ jusmodi admiserit, adulterii vicem commissi
 „ hujusmodi crimen obtinebit: libertate in ac-
 „ cusandum publicis quoque vocibus relaxata.
 „ Dat. prid. id. Mart. Theſſal. Theodofio A. II.
 „ & Cynegio conſi. „

Et hoc textu patet inductum fuiſſe impedi-
 mentum, quod *cultus diſparitatem* jam vocant, anno Chriſti 388., cum ea lege non tantum hu-
 jusmodi connubia prohibita fuerint, quod ad
 impedimentum inducendum ſufficiebat, ſed &
 adulterii, cujus pœna tum capitalis erat, vicem
 obtinere juſſa ſint, libertate accuſandi unicuique
 conceſſa.

Et licet illa lex tantum de Judæis loquatur, ta-
 men, teſte Gothofredo *ad L. 11. Cod. Theod. de*
nupt., eadem ea tempeſtate paganorum ratio
 fuit, additque, ad hanc legem alludere Auguſti-
 num epiſt. 234. ad Ruſticum his verbis: „ cum
 „ certiffime noveris tradi a nobis Chriſtianam
 „ niſi Chriſtiano non poſſe, nihil tamen mihi
 „ tale de filio tuo, quem adhuc paganum au-
 „ dio, promittere voluiſti. „

Figmen-
 tum ad-
 verſarii
 diſcuti-
 tur, ſi-
 mulque
 ad quaſ-
 dam ejus
 cavilla-
 tiones
 responde-
 tur.

XI. Quidquid ſit de hac ſententia, prædicta,
 quibus & plura alia addere poſſemus, ſufficiunt,
 ut æquus lector videat, quam inconfiderate ad-
 verſarius ſinſerit *advocatum quendam* argumen-
 tari a noſtris temporibus ad tempora S. Ambro-
 ſii pro nullitate matrimonii Chriſtianum inter
 & infidelem contracti. „ Sed cum hoc ejus deli-
 „ ctum non ex animo, ſed extra veniat, noxia
 „ non committitur, „ * ſiquidem vir ille in ſub-
 „ tilitatibus ſcholæſticis magis, quam in re hiſto-
 „ rica aut canonica ſit verſatus.

* L. 1. C. ſi adv. delict.

Sed quid de S. Monicae cum Patritio conjugio? An forte id nullum fuit?

Pro quo notandum: natum esse Augustinum 13. Novembris anni 354. & Patritium jam obiisse anno 372. Itaque si, prout probabile est, lex Theodosii familia conjugia irrita declaraverit, praevis ante hanc legem, anno 388. tantum latam, inita matrimonia involvere non potuit.

Et, ut nihil ex disertatoris ad hunc locum Ambrosii ratiociniis omittamus, ponamus ipsum dicto loco transeunter, seu quasi extra quaestionem, docuisse matrimonium Christianum inter & infidelem initum nullum esse; petit adversarius, an hoc posito Ambrosius dicere potuisset, quod matrimonium illud solvere liceat? An forte, inquit, solvitur quod non existit? An non praerequiritur valor seu existentia matrimonii, ut possit dissolvi?

Profecto discursus ille Ambrosii non fuisset tanto viro indignus, neque etiam ridiculus, ut disertator vult, quod & ipse, qui alias rectius ratiocinari solet, sensisset, si ad illud, quod notissimum est, quodque scholares nostri non ignorant, advertisset, quod conjugium recte solvi dicatur, dum declaratur illud nulliter, seu cum impedimento dirimente, contractum fuisse: sic frequenter fatiscit, ut rescindi dicatur, quod nullum erat: eodemque sensu matrimonia per sententiam judicis rescindi vel solvi dicuntur, quae nulliter contracta esse declarantur.

XII. De cetero, non bene concipimus illud quorundam scholasticorum assertum, quo volunt, Apostolum hic promulgasse exceptionem a lege connubii, in favorem fidei, ut ajunt, propter quam concederetur facultas parti conversae alias nuptias ineundi. Hanc rationem nec Gratianus, nec Innocentius III., nec S. Thomas adducunt.

Frivola
quorundam
ratio, ex
pratenso
fidei privilegio
petita,
notatur.

An forte pro parte, quæ convertitur, ipsa fides sufficiens favor non est, ut superaddi debuerit facultas ad secundas nuptias convolandi, quibus, ut volunt, primæ dissolverentur? (debuissent & dotem adjecisse) Qui hoc asserit, simul admittat necesse est, Apostolum per privilegium, quod eum hic concessisse dicunt, fictis & non sinceris conversionibus ansam dedisse, simulque voluisse, ut evangelium libidini ac voluptati deserviret: quo enim pacto credemus hominem illum erga religionem esse bene adfectum, qui erga legis naturalis obligationem male adfectus est, sicque sæpe destitueret senectutem illius, cujus defloraverat juventutem? Aut quo animo religionem Christianam amplectetur, quam videt suæ voluptati & delitiis obsequentem? Quæ omnia non raro contingerent in illis, quibus persuasum est secundas nuptias in aliquo casu a Deo esse institutas, quibus primas dissolverent.

Simile malum Ambrosius in *Psal.* 118. *serm.* 20. *num.* 48. deflet, dum asserit suo tempore plurimos fidem simulasse, ut uxorem Christianam, quæ a parentibus infideli negabatur, ducere possent. Verba ejus sunt: „namque uxoris ducendæ gratia, quæ gentili viro a Christianis parentibus negabatur, simulata ad tempus fide, plerique produntur, quod foris confessi sunt, intus negasse.“

Offenditur Augustinum hanc vinculi solutionem non admisisse.

XIII. Sed ad Augustinum properemus. Hic in duobus libris de adulterinis conjugiiis ad Pollentium scriptis, non tantum de exceptione a lege matrimonii a Deo facta & per Apostolum, ut volunt, promulgata, mentionem non facit, ubi, si unquam alibi, de illa mentio facienda erat, si eam agnovisset: sed contra, talia ponit principia, quæ simili exceptioni sociari non possunt.

Occasio horum librorum fuit, quod Pollentius

vellet matrimonii vinculum solvi per adulterium: item infidelitatem unius conjugis non esse causam justam parti fideli sese separandi ab infideli quoad torum & habitationem, quando pars infidelis cohabitare volebat.

S. Augustinus dictis libris multis offendit adulterium non solvere matrimonii vinculum, quamquam eo casu licita esset quoad torum separatio.

Deinde ex Apostolo probat, infidelitatem unius partis justam quoque causam esse separationis quoad habitationem, licet illa non expediat, dum pars infidelis cohabitare vult, monente seu præcipiente Apostolo.

Nam si propter fornicationem carnis permittitur conjugi separari, quanto magis in conjugis mentis fornicatio, id est infidelitas, detestanda est? Quia, inquit, *lib. 1. cap. 25.* „justitia permittit a fornicante discedere, sed non semper expedit: manere autem cum illo, si habitare consentit, & licet & expedit. Propter quodlibet tamen fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ubi & infidelitas intelligitur, & dimisso viro non licet alteri nubere, & dimissa uxore non licet alteram ducere; quoniam Dominus nulla exceptione facta dicit: *si uxor dimiserit virum suum, & alteri nupserit, mæchatur, & omnis, qui dimiserit uxorem, & alteram duxerit, mæchatur.* „

Igitur juxta Augustinum nec isto casu, ubi justa est separatio, unquam licet alteri nubere.

Si vero, dum pars infidelis legitime cohabitare nolit, solvatur matrimonii vinculum, potuissetne Augustinus simpliciter & generaliter dicere, verba Domini nullam pati exceptionem, eo in loco, ubi de infidelitate seu de spirituali fornicatione agit & textum Apostoli ex professo examinat, atque etiam pro eodem fumere, quod vin-

culi matrimonii solutionem attinet, fornicationem carnis & fornicationem spiritus, & asserere neutro casu, parte una recedente, sive quia fornicata est carne aut spiritu, alteri ad alia vota transire licere?

Si Pollentius credidisset parte infideli discedente, parti fideli jus esse aliud connubium ineundi, hoc ipsum non parum ejus causam juvasset, & Augustinus coactus fuisset rem hanc clarius enodare, & argumentum, quod Pollentius contra ipsum vel ex hac doctrina formare potuisset, solvere seu explicare debuisset: siquidem potuisset hic dicere Pollentius: juxta te propter fornicationem spiritus, dum pars infidelis cohabitare non vult, solvitur vinculum matrimonii, ergo etiam propter fornicationem carnis, dum pars eo fine fornicatur, ut non cohabitet, solvetur vinculum matrimonii.

Et tamen ad ejusmodi solutionem se non coactum sensit Augustinus, licet ipsemet illud secundum in quaestione posuisset, tanquam absurdum consequens, ex opinione, quam Pollentius de adulterio habebat.

Itaque male omnino confutasset Augustinus Pollentium, si in aliquo casu possibili matrimonii vinculum propter infidelitatem solvi posset. Cum ergo illius exceptionis mentionem non faciat, & rem hanc, quam cum Pollentio habebat, sic tractet, ut similis objectio ei proponi non posse supponat, atque asserat vinculum matrimonii perpetuo subsistere, solaque morte unius partis solvi, ut quid hic adhuc de mente Augustini dubium moveretur?

Lib. 2. cap. 3. n. 4. postquam rursus generaliter statuisset Augustinus matrimonium quoad vinculum non solvi, nisi morte alterutrius partis, his verbis: „quam ob rem secundum doctrinam fa-

„ nam , *mulier alligata est quandiu vir ejus*
 „ *vivit*, id est quandiu nondum e corpore ab-
 „ *scessit*. *si autem mortuus fuerit*, hoc
 „ est de corpore exierit, evacuata est a lege vi-
 „ *ri Igitur vivente viro vocabitur adultera*],
 „ *si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus*
 „ *fuerit vir ejus, liberata est a lege, ut non sit*
 „ *adultera, si fuerit cum alio viro.* Hæc verba
 „ Apostoli, toties repetita, toties inculcata, ve-
 „ ra sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt; „
 „ ex incontinenti adjicit: „ nullius viri postero-
 „ ris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse
 „ desierit. „

XIV. Itaque juxta Augustinum omni in casu, Inepta
quorun-
dam no-
bis adver-
fantium
responsio
perstrin-
gitur.
 ut quæ mulier viri posterioris uxor esse incipiat,
 necesse est, ut saltem conceptu prius prioris esse
 desierit: quod in casu adversariorum omnino di-
 ci non potest. Etenim, fatente Sanchez, solutio
 primi matrimonii, est effectus secundi, adeoque
 oportet, ut saltem conceptu prius existat secundum,
 quam solvatur primum; licet pulchra ista opera-
 tio peragatur, ut voluit, adinstar productionis
 corporum naturalium, ubi corruptio unius est
 generatio alterius, seu, ut noster dissertator vult,
 eodem puncto temporis.

Si S. Augustinus dixisset: nullus est religiosus,
 nisi mulieris, quam habebat uxorem, vir prius
 esse desierit, ratiocinium, quod de hoc casu for-
 mat dissertator, eadem ratione cum his Augusti-
 ni verbis componi non posset: itaque vel ex hoc
 capite patet mentem Augustini esse nullo casu,
 etiam in casu Apostoli, vinculum matrimonii
 solvi.

Et vero ecclesiam seu sua, seu divina auctori-
 tate solvere posse vinculum matrimonii rati tan-
 tum, facile credimus, cum Tridentinum id ex-
 presse declaravit: sed Deum instituisse secun-

das nuptias, ut per has priores solveret, non credimus; nec enim id rationi aut menti ecclesiæ consentaneum videtur; nam sacri canones secundas fidelium nuptias certo sensu semper improbarunt, immo & secundo nubentibus pœnitentiam quandam imposuerunt, ut patet *ex can. 7. synodi Neo-Cæsariensis*, irregularitate digamos notantes. Ratio etiam simile quid non patitur. Quid? Sola voluntas secundas nuptias ineuntis sufficere, ut primas difrumpat, & actus similis, qui contractum illum naturalem & sacrum efficit, etiam ille erit, per quem ejusdem contractus dissolutor quis constituetur? Profecto idem hoc est ac si quis diceret, rem constitui per illud, quod ejus essentiam destruit. Idem non est in casu ubi matrimonii rati vinculum solvitur per dispensationem ab ecclesia, occasione professionis religiosæ concessam: quidquid enim de hoc casu fit, hoc saltem fiet per actum alterius naturæ & ordinis quam fit contractus matrimonii.

Demonstratur Apostolum, interpretate Augustino, de vinculi solutione cogitasse quidem.

XV. Sed ad Augustinum redeamus. *Hic lib. de fide & operib.* rursus adstruit absolutam matrimonii insolubilitatem. Occasio erat objectio aliquorum, qui contendebant fidem sine operibus prodesse ad salutem, quam *cap. 16. n. 28.* sibi his verbis proponit, „quam ob rem ubi Apostolus dicit, *quod si infidelis discedit, discedat, non est enim servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi*: id est, ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor legitima societate conjuncta sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano, propter hoc quia Christianus est, permanere noluerit. „

Respondet Augustinus: „non attendunt *eo modo* illam rectissime dimitti, si viro suo dicat, non ero uxor tua, nisi mihi vel de latrocinio divitias congeras, aut nisi solita lenocinia, quibus nostram domum transigebas, etiam Chri-

„ ftrianus exerceas ; aut fi quid aliud vel facino-
 „ rofum vel flagitiofum in viro noverat , quo de-
 „ lectata vel libidinem explebat , vel facilem vi-
 „ ctum habebat , vel etiam incedebat ornatior :
 „ tunc enim ille , cui uxor hoc dicit procul
 „ dubio plus tenebitur amore divinæ gratiæ ,
 „ quam carnis uxoriæ , & membrum , quod eum
 „ scandalizat , fortiter amputat . „

Primo hic notare licet Auguftinum hoc in lo-
 co hæc Apoftoli verba : *fi infidelis difcedit , dif-*
cedat , perinde accepiffe , ac fi verbum illud *dif-*
cedat , ad fidelem pertineret , ut fit hæc fenten-
 tia hujus loci : fi difcedit infidelis , fas effe fide-
 li , ut viciffim difcedat .

Hoc manifeſte indicant hæc verba ; *id eſt* ,
ut propter fidem Chriſti etiam ipſa uxor legitima
focietate conjuncta ſine ulla culpa relinquatur ,
 quæ omnino referri debent ad partem fidelem .

Ita etiam opinantur hæretici ; licet in eo argu-
 ant Auguſtinum . An bene vel male , nobis pe-
 rinde eſt ; cum ex eo clariffime ſequatur , Apoſto-
 lum dicto loco , interprete Auguſtino , de vin-
 culi ſolutione ne cogitaſſe quidem .

Nam ſi ly *difcedat* partem fidelem respiciat ,
 adeo , ut etiam ipſi fas ſit eo caſu recedere , quod
 ante , obſtante præcepto Apoftoli , ipſi fas non erat ;
 diſceſſus autem de quo ante non vinculi ſolutio-
 nem , ſed ſolam habitationem respiceret , prout
 & fatetur diſſertator ; clarum eſt , & hanc deſer-
 tionem , quæ jam , difcedente parte infideli , parti
 fideli licita eſt , ſolam habitationem respicere .

Prædicta magis confirmantur , ſi attendatur eo
 in loco agere Auguſtinum contra illos , qui vole-
 bant fidem ſine operibus prædeſſe ad ſalutem ;
 quam efficaciam ut probarent , *quantum valeat*
ſola fides , inquit Auguſtinus , textum Apoftoli
 allegabant , *ſi infidelis difcedit , difcedat* : per

con. 111
 1011111
 1111111
 1111111
 1111111
 1111111
 1111111

hunc probare volentes, propter fidem Christi conjugem infidelem sine ulla culpa relinqui, si cum viro Christiano, quia Christianus est, manere noluerit.

Hac occasione
questio
dissertatori
proponitur.

XVI. Liceat hic a dissertatore quærere, de qua desertione egerint illi, contra quos agit Augustinus, & quam existimabant parti conversæ fore licitam? An talis esset ista desertio, quæ simul esset vinculi solutio, an vero talis tantum esset, quæ partem fidelem liberam volebant ab obligatione tori & habitationis?

Si primum velit adversarius, fatendum est Augustini tempore hæreticos aliquos extitisse, sicut & modo existunt, qui cum ipso sentirent: sed tunc simul etiam fateri debebit, multiplices alias causas ab Augustino habitas fuisse, quæ matrimonii vinculum dissolverent: siquidem, quæ hic de casu Apostoli dicit Augustinus, *eo modo extendat ad casus omnes, ubi separatio conceditur, ita, ut velit præter adulterium, non modo idololatriam, verum etiam avaritiam, & qualibet alias concupiscentias intelligi. His certo casibus Augustinus non intellexit vinculum matrimonii solvi; sed, ut ait, membrum, quod ipsum scandalizat, fortiter amputat, seu ejus habitationem & torum deserat. Censuit itaque Apostolum dicto loco non plus indicare voluisse, quum asserat parem ubique debere esse recessum, seu a parte infideli, seu ab illa, quæ animam copore male utentem a Dei lege aberrare facit.*

Quod si adversarius velit hæreticos istos hanc tantum efficaciam fidei in Christum tribuisse, quæ parti fideli fas est vicissim recedere, seseque quoad habitationem a parte infideli separare, habemus quod volumus, nempe Augustini tempore nondum adversariam verborum Apostoli interpretationem in ecclesia invaluisse, immo nequidem in

ea notam fuisse. Ex quo ergo fonte haurient suam traditionem? Ex spurio indubie, prout in sequentibus latius demonstrabitur.

XVII. Rursus Augustinus *lib. cont. Adimant. cap. 3.* asserit; quod quamvis Dominus dederit uxorem viro, tamen ea relinquenda sit propter regnum cælorum, seu quoties virum ad peccatum trahit nec alias cohabitare velit. Pro quo confirmando adducit textum Apostoli dicens: “ si-
 „ cut Apostolus dicit: *si quis fidelis habeat uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat eam.* Significat utique, quod
 „ si non consentit habitare cum illo, id est
 „ si execratur in illo fidem Christi, & non eum
 „ patitur, quod Christianus est, relinquenda est
 „ propter regnum cælorum: sicut idem Aposto-
 „ lus in sequentibus dicit, *quod si infidelis discedit, discedat, non est enim servituti sub-
 „ jectus frater aut soror in hujusmodi.* Si quis
 „ ergo relinquit regnum cælorum, dum non
 „ vult relinquere uxorem non ferentem Christia-
 „ num virum, improbatur a Domino: & item:
 „ si quis vir relinquit uxorem dato libello repu-
 „ dii, cum causa non existit, aut fornicationis,
 „ aut obtinendi regni cælorum, similiter impro-
 „ batur a Domino. „

Augustinus in hoc loco pari modo loquitur prout præcedenti. Causas quascunque dimittendi uxorem jungens, sive ob fornicationem, sive ob aliam quamvis causam propter regnum cælorum dimittatur uxor; puta, si infidelis non consentit habitare cum illo, quod Christianus est. Si has causas omnes Augustinus jungat, si aliunde ex Augustino certum sit, quod sive dimittenti, sive dimisso, quacunque demum alia de causa dimissio facta sit, liberum non sit ad alia vota transire, etiam ex Augustino certum

Alter
Augusti-
ni locus
pro nobis
adductus.

dici debet, quod in casu, de quo quæritur, parti conversæ hæc libertas non competat.

Augusti-
ni sen-
tencia
ex con-
ciliis,
quibus
interfu-
it, cla-
rissime
eruitur.

XVIII. Ut nullum de mente Augustini dubium superlit, juvat hic etiam adferre concilium Africanum VIII. anno 407. habitum, cui Augustinus interfuit, in quo, suafu indubie Augustini, deprehenditur conceptus canon sequens, qui in codice Africanæ ecclesiæ est 102.

„Placuit, ut secundum evangelicam & apo-
stolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore,
neque dimissa a marito alteri jungatur. Ita
maneant, aut sibimet concilientur, quod si
contempserint, ad pœnitentiam redigantur.
In qua causa legem imperialem petendum
est promulgari.”

Ex hoc canone observamus, Augustinum constanter in ea fuisse sententia, in omni prorsus casu vinculum matrimonii esse insolubile; ita, ut generaliter & sine ulla exceptione, quacunque demum de causa vir ab uxore, vel uxor a viro dimitteretur, alteri copulari non posset: secundum, inquit, evangelicam & apostolicam disciplinam.

Et revera quis credere poterit Augustinum, aliosque hujus synodi patres, ita loquuturos fuisse, si secundum apostolicam doctrinam, prout adversarii volunt, parti conversæ liberum fuisset ad alia vota migrare? An forte hoc monere omisissent illi, qui in hoc ipso canone ad apostolicam doctrinam pro absoluta insolubilitate matrimonii provocant? Generalia hujus canonis verba contrarium evincunt. Idem evincit illud, quod addunt: *in hac causa*, id est pro omnimoda insolubilitate matrimonii, *legem imperialem petendum est promulgari*; alias enim, si quam legem ad observantiam hujus canonis ab imperatore impetrassent, ea lex indu-

bie similem exceptionem non tulisset; eoque modo causa fuissent, aut saltem occasionem dedissent, ut contra libertatem, quam Apostolus hoc casu converso daret, lex illam libertatem adimens lata fuisset.

Eundem canonem repetierunt PP. concilii Milevitani in Africa anno 416. celebrati, *Can. 17.*, cujus concilii canones, teste Bellarmino, *lib. 1. de matrim. cap. 17.* Augustino præcipue auctore compositi editique fuerunt: *quare cum Augustinus*, ut ibidem ad hunc canonem recte observat Bellarminus, *integris libris disputaverit, in nullo casu, ne fornicationis quidem, licitum esse, vivente conjuge, ad aliud transire conjugium, dubium esse non debet, quæ sit canonis hujus sententia.* Quæ verba non satis componi possunt cum iis, quæ *cap. 12. ejusd. lib.* de casu Apostoli dixit Bellarminus.

XIX. Hæreticis adeo persuasum est, Augustinum insolubilitatem matrimonii ita omni ex parte asseruisse, ut ipsum habeant, qui primus in ecclesia fuit, qui illud, ut fidei caput propugnauerit: sic quidem, ut nunquam, nequidem causa carnis fornicationis, solveretur quoad vinculum; ita, ut, ajunt, non erraverint illi, qui dixerunt, mortuo Augustino, universum mundum (excipe disertatorem) factum fuisse Augustinianum: ita enim dogmata ejus a plerisque collaudata, adsumpta, approbata; ut pedetentim in leges ecclesiasticas iverint.

Itaque sententia adversariorum favere videtur hæreticis contententibus per adulterium matrimonii vinculum solvi. Si enim ex Augustino semel constet, seu ex aliis patribus, seu ex generali ecclesie praxi, ut ipsi dicunt, fornicationem spirituale vel in aliquo casu possibili matrimonii

Hæreticis, Augustinum calumniantibus, non parum favore adversariorum sententiam, monstratur.

vinculum dissolvere; qui contra ipsos probabitur fornicationem carnalem illud ipsum in aliquo casu non efficere? Cum Augustinus de utraque fornicatione eodem modo loquatur, eademque ponat momenta rationis.

Argumentum negativum ex legibus Imp. Christianorum a Constantino magno ad Iustinianum usque adfertur.

XX. Ad hæc si addantur, quæ in constitutionibus imperatorum Christianorum de divortiorum causis leguntur sancita, argumentum, quod huc usque ex communi SS. patrum sensu deduximus, qualis istis seculis fuerit ecclesiæ sensus & praxis, pro re nostra luce meridiana clarius ostendet.

Constantinus magno lege sua de anno 331. causas divortiorum, ex quibus more Romano divertere liceret, non quidem ex doctrina Christi, sed ex moribus Romanis traxit, statu & necessitate reipublicæ gentilibus repletæ id exigente, illas tamen sic restrinxit, ut tribus tantum ex causis divortia permetteret, inter quas non reperitur casus Apostoli. *L. 1. Cod. Theod. de repud.* Ex quo textu recte deducitur, quod si mulier fidelis a viro infideli, qui sine blasphemia non vellet cohabitare, recederet, ex hac lege puniretur & absque matrimonio vitam transigere cogeretur. Ut proinde certum sit; Constantinum magnum, licet contra legem Christi ex causis ibidem enumeratis divortia, pro morbido reipublicæ statu, permiserit, non existimasse in casu Apostoli ex lege Dei parti conversæ liberum esse ad alia vota migrare, quibus prima dissolveret.

Sæculo sequenti, anno scilicet 421. Honorius, Theodosius & Constantius legem tulerunt *de injustis & justis repudiis*, quæ refertur *L. 2. Cod. Theod. de repud.* Ex qua constitutione rursus adparet Honorium ignorasse licere in casu Apostoli parti

fideli alias inire nuptias: siquidem mulier, ut ibidem statuit Honorius, quæ a viro discesserat, etiam iustissima de causa, & ob involutam criminibus magnis viri conscientiam, non statim, sed demum post quinquennium ad alia vota transire poterat: quod si ob *morum mariti vitia* mulier ab eo discederet, nullius unquam penitus sociari poterat conjugio.

Casus Apostoli est, ubi mulier Christiana recedit a viro infideli nolente cohabitare nisi cum injuria Creatoris: hic recessus, si tempore Honorii imperatoris in ecclesia notus fuerit, ad alterutram partem istius legis referatur, necesse est. Eligat dissertator ad quam referre velit: si ad casum, ubi Honorius desertionem permittit ob *involutam criminibus magnis viri conscientiam*, oportet, ut probet odium religionis Christianæ tempore Honorii inter crimina publica habitum fuisse: quod si probaverit, sequetur Honorium imperatorem facultatem, quam Apostolus parti conversæ concessisset, ad quinquennium suo effectu privasse; quod facile adversarius non admittet. Si vero hoc probare non possit, prout nobis certum est, casum Apostoli ad partem alteram legis imperatoriæ referre debet, ubi mulieri a viro recedere permittitur ob *morum mariti vitia*. Sed tunc, cum imperator eo casu velit, mulierem nullius unquam penitus sociari posse conjugio, facultatem ex Dei lege per Apostolum concessam penitus sustulisset. Id autem credibile non est, si hæc, quam adversarii ut ecclesiæ praxin traducunt, tum nota fuisset.

Ejusdem seculi anno 49. Imp: Theod. & Valentinianus aliam promulgarunt constitutionem, relatum in *L. 8. C. de repud.* & inter causas, ex quibus ibidem repudium mittere concedunt, nulla mentio fit de casu Apostoli. En rursus Theodoe

Corinthios
 1. ad
 2. ad
 3. ad
 4. ad
 5. ad
 6. ad
 7. ad
 8. ad
 9. ad
 10. ad
 11. ad
 12. ad
 13. ad
 14. ad
 15. ad
 16. ad
 17. ad
 18. ad
 19. ad
 20. ad
 21. ad
 22. ad
 23. ad
 24. ad
 25. ad
 26. ad
 27. ad
 28. ad
 29. ad
 30. ad
 31. ad
 32. ad
 33. ad
 34. ad
 35. ad
 36. ad
 37. ad
 38. ad
 39. ad
 40. ad
 41. ad
 42. ad
 43. ad
 44. ad
 45. ad
 46. ad
 47. ad
 48. ad
 49. ad
 50. ad
 51. ad
 52. ad
 53. ad
 54. ad
 55. ad
 56. ad
 57. ad
 58. ad
 59. ad
 60. ad
 61. ad
 62. ad
 63. ad
 64. ad
 65. ad
 66. ad
 67. ad
 68. ad
 69. ad
 70. ad
 71. ad
 72. ad
 73. ad
 74. ad
 75. ad
 76. ad
 77. ad
 78. ad
 79. ad
 80. ad
 81. ad
 82. ad
 83. ad
 84. ad
 85. ad
 86. ad
 87. ad
 88. ad
 89. ad
 90. ad
 91. ad
 92. ad
 93. ad
 94. ad
 95. ad
 96. ad
 97. ad
 98. ad
 99. ad
 100. ad

sius & Valentinianus ignorarunt in eo casu liberum esse parti conversæ ad alia vota migrare. Eo magis id stringet, si advertamus, hos Imp. principio legis citatæ generaliter sanxisse, matrimonia contracta non nisi misso repudio solvi posse: repudium autem mittere non permittunt, nisi ex causis in ea lege enumeratis.

Justinianus plures etiam edidit constitutiones, de divortiorum causis, *L. 10. C. de repud. L. 11. C. eod. Nov. 22. & Nov. 117. cap. 8. & 9.* inter quas omnes causas nusquam recenset casum Apostoli. Eum autem non ignorasse epistoles Pauli, satis patet, cum ad eas provocet *Nov. 141. cap. 1.*

Cum itaque a Constantini magni tempore ad Justinianum usque, non obstante divortiorum licentia, non obstante etiam, quod tunc casus similes frequentissime occurrere deberent, ignotum fuerit partem conversam ex Dei lege posse ad alia vota transire, sed contra, divortia hæc essent legibus imperii prohibita, sponte sequitur, hanc verborum Apostoli interpretationem ad sextum usque seculum incognitam prorsus & inauditam fuisse.

Corroboratur hoc argumentum ex priscorum conciliorum canonibus.

XXI. Infiniti quoque sunt conciliorum canones, qui absolutam insolubilitatem matrimonii adstruunt, nec ullibi reperitur, quod ab hac regula exceptionem in casu Apostoli fecerint.

Contra, hoc reperire est: quædam concilia totale divortium permisisse aut tolerasse: primo ob causam *adulterii*, uti concilium Vermeriense habitum anno 742. *c. 2. & 10.*, Compendiense anno 756. *c. 8.*, Arelatense anno 314. *c. 10.* Veticum anno 465. *c. 2.*

Secundo: *ob infidias in vitam conjugis*: Vermeriense *c. 5.*, quem Gratianus refert *caus. 31. q. 1. c. 6.*

Tertio,

Tertio : *si maritum ex necessitate fugientem uxor sequi nolit.* Vermeriense ann. 752. c. 9., quem truncatum Gratianus refert C. 34. q. 1. & 2. c. 4.

Quarto : *ut infra monasterium uxor descriuat, item ob lepram :* Compنديense ann. 757. c. 13. & 16.

Quinto : inuenietur Gregorium II., non III., ut erronee vult Gratianus C. 32. q. 7. c. 18., anno 726. permisisse, *ut si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, maritus, qui se continere non possët, nuberet.*

Ast nullibi reperire est novas in casu Apostoli nuptias permissas fuisse. Itaque omnia ista concilia casum Apostoli ignorarunt.

Alia quidem concilia, rectissime, etiam ob has causas facultatem ad alia vota transcendendi improbarunt, sed & hæc nullibi casum Apostoli excipiunt. Mirum foret concilia hæc omnia casum Apostoli, ubi iuxta adversarios iusta esset totalis, etiam quoad vinculum, separatio, non allegasse, ubi alias divortiorum causas, quæ modo ab ecclesia improbantur, continuo canonibus suis expresseferint.

XXII. Bonifacius martyr archiepiscopus Moguntinus, Germaniæ apostolus in statutis anno 745. editis, prætensam hanc in casu Apostoli exceptionem, non minus quam ceteri, penitus ignoravit: ita enim *stat. 35.* loquitur: " admo-
 ,, neat etiam unusquisque presbyterorum publice
 ,, plebem, ab illicitis connubiis abstinere: & se-
 ,, cundum Dei mandatum legitimum conjugium
 ,, nequaquam posse ulla occasione separari, ex-
 ,, cepta causa fornicationis, nisi cum consensu
 ,, amborum, & hoc propter seruitium Dei. "

Manifestum est Bonifacium hic agere de separatione quoad torum, & non de solutione vinculi; alias sequeretur ipsum existimasse ex

Uti & ex
 statutis
 Bonifacii
 martyris.

consensu amborum vinculum posse solvi propter fervitium Dei, quod dici non potest.

Igitur illicita connubia vocat, quæ alterutro ex conjugibus vivente ineuntur, & ab iis abstinendum esse docet.

Si Bonifacius credidisset secundum Dei mandatum conjugium legitimum certa occasione solvi posse quoad vinculum, hoc ipsum expresse monere debuisset in instructione, quam ad populum dirigebat; eo quod similes casus ejus tempore in Germania, infidelibus referta, sat frequenter contingere deberent.

Respon-
detur ra-
tionibus,
quæ his
opponi
possent,
simulque
vis ar-
gumenti
negativi
adfrui-
tur.

XXIII. Forte, dicet aliquis, patres, concilia aliosque nullam de casu Apostoli mentionem facere, eo quod ipsis certum esset tunc ex constanti traditione & praxi ecclesiæ novas nuptias indulgeri.

Sed, præter quod talis responsio sit mera petitio principii; quia & nos dicere possemus, ideo non esse factam mentionem, quia in ecclesia certum erat nullas tali casu novas nuptias unquam fuisse indultas; ostendendum foret, eo tempore ecclesiam verba Apostoli eo sensu intellexisse. Quod autem sic non intellexit, ostendimus ex eo, quod patres, concilia, &c. pro absoluta insolubilitate vinculi sine ulla exceptione constanter certaverint.

Quod si quis hanc argumentandi rationem negativam esse dixerit; cogitet ille, validissimum esse negativum argumentum, cum universale formatur, & totam materiæ rationem coercet; cogitet etiam quod, cum nullus omnino scriptor æqualis, nullum prorsus traditionis monumentum æquale vel suppar alicui doctrinæ vel facto præstet testimonium, tunc ex eo silentio, maxime si 600. vel 700. annorum sit, efficacissimum

defumatur argumentum: alias enim nullus fabulas confutandi superesset locus.

XXIV. Non minus recte pro hac sententia adferuntur verba venerabilis Bedæ *in cap. 10. Marci N. 30.* “ una solummodo causa est carnalis fornicatio, una spiritualis, timor Dei, ut uxor dimittatur, sicut multi religionis causa fecisse dicuntur: *nulla autem causa est, Dei lege perscripta, ut vivente ea, quæ relicta est, alia ducatur.* ”

Sententia venerabilis Bedæ exponitur.

Si nulla causa sit Dei lege perscripta, quæ tempore, quo Beda floruit, in ecclesia nota esset, ut vivente ea, quæ relicta est, alia ducatur, nunquid fons iste spurcius est, ex quo hoc haurire vult adversarius?

Sed ecce occurrit dissertator dicens: at ibi iterum non est casus Apostoli; quandoquidem, ut ex verbis ejus videre est, de illo agat Beda, qui uxorem reliquit, utique propter infidelitatem, & cui vivente ea, quæ relicta est, aliam ducere lex Dei vetat, quod omnino verum est.

Sed non reflectit, Bedam *ly discedat*, quemadmodum & Augustinus, non ad partem infidelem, sed ad partem fidelem referre: adeoque ipsum optimo jure de parte fidei dixisse; in casu Apostoli non licere, ut vivente ea, quæ relicta est, alia ducatur: sive etiam de illo agere Bedam, qui vicissim uxorem infidelem cohabitare nolentem reliquit.

Quod hoc ita fit, patet ex illis, quæ habet Beda 1. *ad Corinth. cap. 7.* ad textum Apostoli, de quo quæritur: ibidem namque docet idem præcisè quod Augustinus *lib. de fide & operibus*, & textum Augustini de verbo ad verbum refert. Probavimus autem Augustinum ita sensisse de *ly discedat*; utique & Beda.

Citat ibidem V. Beda alia verba Augustini ex

epistola ejus ad Hilarium, ubi ait: *“ quod si infidelis discedit, discedat, non est enim servituti subiectus frater aut soror in hujusmodi. Id est, si infidelis noluerit esse cum conjuge fidei, hic agnoscat fidelis suam libertatem; nec ita se subiectum putet servituti, ut ipsam dimittat fidem, ne conjugem amittat infidelem.,”*

Quod Augustini ratiocinium omnino V. Beda adoptat.

Addit dicto loco Augustinus: *“ hoc & de filiis, atque parentibus, hoc de fratribus & sororibus intelligitur, propter Christum omnes esse dimittendos, cum proponitur ista conditio, ut Christum dimittat, si illos secum habere desiderat.,”*

Quae verba rursus non leviter dicta nostra confirmant.

Theophilacti
locus ex-
penditur

XXV. Theophilactus, qui juxta Bellarminum Chrysostomi abbreviator est, idem docet, quod ipse, scilicet in casu Apostoli partem infidelem, dum cohabitare non vult sine litigio & jurgiis, justam parti fidei causam divortii praebere; ac tali casu melius esse secedere, quam altercari. Sic enim habet ad *v. 15. discedit, discedat.*

“ Veluti si tibi imperet, ut particeps fias infidelitatis aut discedas a matrimonio, discede, fatius enim est connubium solvere, quam pietatem. Non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi, in pace autem vocavit nos Deus. Si tecum litiget eo quod cum illo non communices in infidelitate, disjungitor; hujusmodi enim servituti non es subiecta. Hoc est in hujusmodi rebus virum ferre non cogeri, melius est enim secedere, quam altercari. Neque vero illud divinæ est voluntatis,

„ in pace enim vos vocavit. Itaque si litiget,
 „ divortii causam ille præbuit. „

Itaque verba : *satius est connubium solvere, quam pietatem, melius est secedere, quam altercari*, solo nomine divortii explicat. Illud autem intelligere de vinculi solutione, ab expressione patrum, sepositis circumstantiis, alienum est.

XXVI. Recte monet hic adversarius, ne verbum quidem habere Theophylactum ex iis, quæ quidam referunt ipsum dixisse. Sed, quod Theophylactus non dixit, hoc dixit Cajetanus : “ quæ verba (scilicet 1. ad Corinth. 7.) si exacte discutiantur, solum significant, quod in huiusmodi discessibus, seu separationibus, infidelis a fideli (infidelis conjugis a fideli conjugæ, infidelis filii a fideli patre, infidelis patris a fideli filio, infidelis filia a fideli matre, & de converso, & sic de aliis) nullus frater aut soror est subjectus servituti priori : puta qua filius tenetur patri, & e converso, qua filia tenetur matri, & e converso, qua uxor marito, & e converso ; sed hinc non evincitur quod sit solutum vinculum conjugale, sicut non solvitur vinculum filiale aut paternum. „ Ita Cajetanus in 1. ad Corinth. cap. 7. Si hæc Theophylactus dixisset, fateretur adversarius patronos nostræ sententiæ habere auctorem, qui agit de casu Apostoli, & fere eo in supposito daret manus victas.

Qua ergo fide falsitatis accusat Fra-Paolo referentem patrem Soto, cum in concilio Tridentino esset, multum operæ posuisse in verbis S. Pauli explicandis, neque veritum fuisse dicere, meliorem esse sensum Cajetani, quod illa etiam S. Pauli separatio fidelis ab infideli, non intelligatur quoad vinculum matrimonii, atque rem esse a sancta synodo diligenter considerandam ?

Quæ fuerit Cajetani opinio discutitur.

Siquidem admittere debeat Cajetanum, attentis verbis prædictis, illius sententiæ fuisse.

Sed dicet adversarius: Cajetanus capite eodem dicit: "non solum miror, sed stupeo, quomodo Christo clare excipiente causam fornicationis, torrens doctorum non admittit illam mariti libertatem (scilicet aliud matrimonium ineundi) Paulo autem non clare dicente, interpretata sit solutionem conjugii ex causâ alia ab explicata a Christo, & sola excepta; quia tamen antiquo ecclesiæ usu sensum communem textus hujus firmatum credo, & textus capax est hujus sensus communis, ideo dicendum est, quod Dominus in evangelio non communem utrique conjugii, sed marito propriam tradidit libertatis legem: ut textus ipse manifeste dicit. Paulus autem communem utrique conjugii legem libertatis promulgat, auctoritate procul dubio divina: qua sola separari potest quod Deus conjunxit..... Paulus dico, ut communiter exponitur, quia (ut dictum est & textus sonat) Paulus non sonat solutionem conjugii."

Hic Cajetanus quidem admittit textum communiter exponi de solutione vinculi, sed simul afferit textum Pauli literaliter hoc non sonare, licet propter communem istam scholasticorum traditionem, quæ suo tempore jam aliquas ecclesiæ provincias invaserat, videatur admittere Dominum hanc potestatem solvendi matrimonium tantum dedisse marito propter fornicationem uxoris, quam Paulus concedit utrique conjugii; adeoque, ut salvet istam sententiam, & Paulum cum Domino conciliet, dubitanter magno conatu magnas nugas agit. Similis in eo adolescenti, qui propter reverentiam patris, præcepto patris, quod ipse non rectum putat, obsequi videtur: sed non sine murmuratione.

Que in
lib. ois
causâ

XXVII. Afferit adversarius quaestionem nostram in Tridentino agitatam non fuisse: immo tantum abesse, ut id ex historia concilii Tridentini constet, ut, si ex ea constare aliquid possit circa factum, de quo agitur, potius constet oppositum.

Quam solide id asserat, patebit ex sequentibus.

Refert Fra-Paolo in sua historia editionis Latinae de anno 1622. pag. 774. quaestiones matrimonium concernentes inter quatuor theologorum classes distributas fuisse: inter articulos autem ad disputandum propositos hunc tertium fuisse.

Quid circa nostram quaestionem in Tridentino actum fuerit, examinatur, simulque Fra-Paolo ab objecto per adversarium mendacior vindicatur.

„ Licere repudiata uxore ex causa fornicationis cum alia matrimonium contrahere, vivente priore: & erroneum esse divortium facere ob aliam causam, quam fornicationis. „

Hic articulus, qui generaliter assererat erroneum esse ob aliam, quam fornicationis causam, divortium facere, etiam casum Apostoli comprehendit; siquidem pater Soto, narrante Fra-Paolo, in secunda classe theologorum antesignanus, 17. Februarii 1563. super hoc articulo tertio primus verba fecerit; distinguens conjunctionem matrimonialem in tres partes, quoad vinculum, quoad cohabitationem, & quoad copulam carnalem, totidem constituens separationes. Dein multis verbis ostendens in praelato ecclesiastico auctoritatem esse conjunctos separandi quoad torum & mensam, sed addidit, firmum semper manere vinculum matrimoniale. Deinde, ut ait idem historicus, multum operae posuit in verbis S Pauli explicandis, qui marito fideli concedit, si uxor infidelis cum ipso cohabitare nolit, ut maneat separatus.

Nec contentus expositione vulgari matrimonium inter infideles non esse insolubile, adfirmabat insolubilitatem ejus esse de jure naturali, propter

verba Adam a Salvatore nostro exposita, “& propter consuetudinem ecclesiae, in qua conjugati infideles, cum baptizantur, matrimonium de novo non contrahunt,” quorum tamen matrimonium non differt ab eo, quod ceteris est fidelibus.

Nec veritus dicere meliorem esse sensum Cajetani, quod illa etiam S. Pauli separatio fidelis ab infideli, non intelligatur quoad vinculum matrimoniale: atque rem esse a sancta synodo diligenter considerandam.

Ecce ex mente Soto articulus propositus casum Apostoli involvebat.

Uterius hic reflectere juvat, quam sincerus sit dissertator, qui Fra-Paolo falsitatis convincere vult; fingens ipsum referre, quod P. Soto a vulgata verborum Apostoli expositione recesserit, propter consuetudinem ecclesiae; cum certum sit, quod, ut ait, saltem a tempore Gratiani constans ecclesiae consuetudo fuerit (vult dicere aliquorum in ecclesia) ut dum pars conversa, discedente infideli, aliud volebat matrimonium inire, si nihil aliunde obstabat, permitteretur illud contrahere.

Simile enim quid nusquam in tota Fra-Paolo historia reperies, sed hoc tantum, quod matrimonium etiam inter infideles contractum insolubile esse probare voluerit ex consuetudine ecclesiae, *in qua, inquit, conjugati infideles, cum baptizantur, matrimonium de novo non contrahunt.*

Agit itaque de casu, quo uterque conjugatorum baptizatur, pro quo matrimonio ad consuetudinem ecclesiae provocat, qua constat, tales ad novum inter se matrimonium contrahendum non cogi; ex qua consuetudine inferre voluit, matrimonia infidelium esse insolubilia: nullo autem

modo ad hanc consuetudinem provocat, ut ex hac ostenderet in casu Apostoli parti conversæ non esse licitum aliud inire connubium. Hinc patet viros, in theologia apprime doctos, nonnunquam falli posse.

Sed ad rem veniamus: ex dictis sufficienter constat de hac quæstione in Tridentino utrinque disputatum fuisse; neque enim quispiam sibi persuaderi patietur, omnes in eo concilio theologos ejusdem cum P. Soto sententiæ fuisse, nullosque ibidem extitisse, qui huic opinioni obloquuti essent: certe si adversarius P. Soto dicta audisset, obloqui non cessasset; & ejus assertum, ut scholasticæ saltem traditioni & praxi contrarium, traduxisset. Falso ergo supponit adversarius Fra-Paolo nullo modo referre de hac quæstione in Tridentino utrinque certatum fuisse.

Facile, ut adparet, hæc omnia, admitteret adversarius; sed veretur quam maxime inde sequi, inter patres Tridentini dubitatum fuisse num Innocentius III. in sua decretali non errasset. Quid sit de opinione dissertatoris circa hoc punctum, hoc equidem certum est, quod Innocentij III. decretalis non sit definitio ex cathedra: & cum verum sit quod hic Fra-Paolo refert de P. Soto, certum quoque est P. Soto non credidisse Innocentium III. in sua decretali non errasse.

Sed asserit adversarius fabulam esse, quam refert Fra-Paolo. Nemo nescit, inquit, testimonium ejus in iis, quæ ad concilium Tridentinum spectant, merito posse repelli.

Sint ista vera quoad ea, in quibus Pallavicinus ei contradixit: quod vero hoc punctum attingit, in quo adversarius eum mentitum esse & publico imposuisse contendit, alium apud Pallavicinum est silentium: ex quo silentio solidum nascitur argumentum, vera esse, quæ Fra-Paolo hic retulit,

Exclamat hic adversarius: P. Soto, tantus Thomista, & tanti faciens S. Thomæ doctrinam, deseruisset tam claram & apertam magistri sui sententiam, ut Cajetani ab ea recedentis opinioni sese conformaret.

In primis non diximus P. Soto propter auctoritatem Cajetani hanc suam priorem sententiam totaliter deseruisse; potuit namque, auctoritate Cajetani motus, dicere, quæ dixit, licet paulisper adhuc in sententia, quam ante docuerat, permaneret. Hic enim proprie non agitur de eo, quid senserit Cajetanus, quid P. Soto, & cum eo alii concilii theologi; sed de eo hic agitur, quid attentis omnibus convenienter circa hanc questionem a concilio statuendum esset: constat autem de hoc casu concilium nihil statuisse: ex quo inferre licet, patres Tridentinos, qui certe decretalem Innocentii III., traditionem illam scholasticam atque ecclesiæ praxin non ignorabant, tantum illas non fecisse, quam adversarius.

Solvitur
objectio,
quam ad-
versarius
ex S.
Thoma
petit.

Altera
objectio,
ex solu-
tione ma-
trimonii
rati per
professio-
nem reli-
giosam
petita,
discuti-
tur, sub-
tiliores
adversarii
cavilla-
tiones
enervan-
tur.

XXVIII. Quod S. Thomam attinet, hic ab Innocentio III. separari non debet; nam sicut ejusdem auctoritate in *cap. 6. de stat. monach.* motus est, ut voti solemnem dispensabilitatem, ut loquuntur, assereret; ita ejusdem auctoritate in *cap. 7. de divort.* inductus est, ut crederet in casu Apostoli matrimonii vinculum solvi. Itaque, quæ quoad hos duos casus docuit S. Thomas, ad opinionem Innocentii III. referri debent, quæ si non subsistere probetur, nihil ex S. Thoma pro utroque hoc casu probari poterit. Nihil autem probare pro casu voti solemnem putant multi; pari jure putamus & nos, cum rem non evincere pro casu Apostoli.

XXIX. Ceterum si ita est causa hominis cum uxore, qua veri specie dicere potuit Tridentinum anathema illis, qui matrimonium ratum ne-

gant per professionem solennem in religione adprobata dissolvi; cum non magis dissolvi illud possit, quod est indissolubile, quam fieri possit, quod est impossibile.

In primis, modo, quæ diximus de absoluta matrimonii insolubilitate, vera sint de matrimonio consummato, ruit omne, quod adversarii proferrunt pro sua sententia: vera autem esse de matrimonio consummato, manifeste ostendunt illa, quæ ante diximus.

Quod autem de matrimonio rato tantum dicitur, illius vinculum solvi per professionem; si illa quæstio absolute accipiatur, definita est in Tridentino: si vero rationes, quibus implicari solet, spectentur, admodum difficilis est.

Maldonatus *tract. de matrim. cap. 6.* tantum sibi facessere negotium difficultatem istam ait, ut ejusdem resolutionem se non videre adfirmet; nisi, inquit, aut concedatur matrimonium ratum & non consummatum non esse verum matrimonium & verum sacramentum: aut certe id ecclesiam existimasse; cum decreverit licere, post matrimonium ratum, conferre se ad religionem, altero conjuge invito, & licere alteri adire alias nuptias.

Loquamur sanius cum S. Thoma *supl. q. 61. a. 2. ad 2.* ubi ait: „ante carnalem copulam non esse omnino translatum corpus unius sub potestate alterius, *sed sub conditione*, si interea alter conjugum ad frugem melioris vitæ non convolet. „

Et vero, cum contractus matrimonii a Christo Domino sit elevatus ad rationem sacramenti, etiam ecclesiæ potestati, definiente Tridentino, subiectus est: potuit itaque ecclesia efficere, ut cuilibet mutæ corporum traditioni inesset conditio isthæc, nisi intra bimestre corpus istud sibi delegerit Deus,

Quæ conditio omni juri, omnibusque principiis quam maxime consentanea est; quid enim rationi congruentius, quam Deo vocanti ad sibi inserviendum in altiori statu, parendum esse, quando id fieri absque alterius detrimento potest? Porro ante carnalem commixtionem nullo modo conjugum corpora læduntur, sed integra consistunt. Ex quo nihil contra vinculi insolubilitatem, ubi matrimonium semel absolute subest, inferri potest.

Uterius hic observari potest: quod cum matrimonium natura sua perpetuum sit, directe ei adversetur separationis libertas. Itaque inter se pugnant, partem fidelem liberari a servitute, qua tenetur uxori, ut non possit ea vivente aliam ducere, & tamen nullo instanti liberam esse a matrimonio contracto. Quod enim aliam ducere non possit, nunquid ex eo est, quod primum matrimonium adhuc subsistat? Quomodo ergo dici potest, quod illo subsistente, in ejus libertate sit, ut aliud inire possit?

Absonum omnino est exemplum a professione religiosa petatum, ut ostendatur, quempiam a matrimonio non esse liberum, & tamen liberum esse ab obligatione in illo perpetuo permanendi: siquidem & illo casu, qui solenniter vult profiteri, ante professionem obligatus est perpetuo manendi in matrimonio contracto, si verum est ejus matrimonium esse absolutum & perfectum, prout velle videtur dissertator, sicut & ille, cum quo ecclesia in matrimonio rato dispensaret, item & ille, respectu cujus matrimonium consummatum dissolveret Deus. Quis homo sani cerebri dixerit talem ab obligatione, perpetuo manendi in matrimonio contracto, aliquo momento, matrimonio ejus subsistente, liberum fuisse? Quod ergo pars, quæ solenniter proficitur, liberetur ab

obligatione perpetuo manendi in matrimonio, inde est, quod tali casu solvatur vinculum matrimonii, vel potius, ut monuimus, quod tali casu, deficiente conditione, nunquam intelligatur fuisse matrimonium. Qui ergo somniant matrimonium absolutum & perfectum sine obligatione perpetuo in eo manendi, fingunt tale, quod in hoc rerum statu non existit.

XXX. Nonnullus jurista ex Apostolo ad *Roman.* 7. probaverat, non posse partem conversam ad secundas nuptias transire; quia generaliter & sine ulla exceptione dixit Apostolus: *vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Jam vero in verbis scripturæ generaliter prolatis, non est facienda exceptio, quam ipsamet scripturæ non fecerit.

Dissertator retorquet argumentum, & ait: generaliter & sine exceptione pronuntiat Apostolus 1. ad *Corinth.* 7. si infidelis discedit, servituti non esse subjectum fratrem aut sororem in hujusmodi: ergo nec hoc dictum Apostoli licet restringere ad aliquam servitutis speciem, sed generaliter de omni servitute loqui intelligendus est.

Quam vitiosa sit hæc argumenti retorsio, facile intelliget quisquis noverit, exceptionem a lege ante generaliter lata, commoda interpretatione fore emolliendam, ut quam minime possit a sensu legis recedatur: cum ergo in casu Apostoli agatur de exceptione, ut vult dissertator, a lege ab initio a Deo conditore lata, verba Apostoli secundum se & independentem a lege considerari non debent, sed relative ad legem, cujus continent exceptionem; adeoque non immerito illa restringuntur ad illam servitutis speciem, quæ vere servitus est, seu ad officia conjugalia, ad quæ tenebatur pars fidelis vi matrimonii contracti; eo magis, quod verba Apostoli non fo-

Expenditur vitiosa dissertatoris solutio ad textum Apostoli ad *Rom.* 7.

De quo
fuerit ad
vult
generales
sunt
optima
nem
sunt
sunt

nent solutionem vinculi, ut ait Cajetanus, suamque eo in casu obtineant veritatem.

De qua
servitutis
specie A-
postolus
I. ad Co-
rinth. cap.
7. v. 15.
agat, dif-
feritur.

XXXI. Diximus verba Apostoli merito restrin-
gi ad illam servitutis speciem, quæ vere servitus
est: neque enim vinculum matrimonii, quod
vinculum perpetui amoris est, quod & inter
Adam & Evam fuit in statu innocentia, recte
servitutum vocaveris: si ergo servitus dici de-
beat, illud est ratione tori & habitationis; mo-
re omnium gentium, quo qualiscunque obliga-
tio servitus vocatur.

Et vero distinctio illa non est inanis, mulie-
rem scilicet alligatam esse legi viri quoad vincu-
lum ad mortem usque, non subjectam autem quo-
ad torum & cohabitationem; neque etiam Judæis
istis temporibus incognita: siquidem Dominus
in evangelio de ea loquatur, & separatio, de qua
ibidem agit, licet generaliter expressa, tamen
juncta non erat cum libertate ad novas nuptias
convolandi: quidni idem de Paulo dicatur, dum
docet servituti obnoxium non esse fratrem aut
forem in casu desertionis, seu illud intelligen-
dum esse de separatione quoad torum, non quoad
vinculum? Ne sit contradictio inter verba ista:
uxor alligata est legi, quamdiu vivit vir ejus;
I. ad Corinth. 7. v. 39. & verba v. 15. *si infi-
delis discedit &c.*

De cetero, Apostolus nullam hic ponit excep-
tionem a lege, quam Deus ab initio tulit de in-
solubilitate matrimonii, sed tantummodo decla-
rat parti fideli fas esse, dum infidelis discedit,
ut vicissim recedat, eamque liberam esse a præ-
cepto, quod ipse dederat, ne volentem cohabi-
tare desereret. Seu, ut Ambrosius ait, tantum-
modo *culpam abstulit destituto.*

Ex quo
fonte ad-
versæ
sententiæ
fautores
opinio-
nem suam
hauferint
examina-
tur.

XXXII. Videamus jam quis fuerit Ambrosiaf-
ter ille, ad quem pro hoc negotio recurrere ne-
cesse est, ut fontem erroris indicemus. Nominæ

hoc intelligimus auctorem, qui commentaria scripsit in 13. priores D. Pauli epistolas, quæ olim multis seculis S. Ambrosio attributa fuerunt. Recte monent Benedictini, ex his commentariis, quæ ad calcem operum S. Ambrosii ediderunt, jam inde a seculo nono Hincmarum Lugdunensem, concilium Aquisgranense tertium, Amalarium & plures alios, multa S. Ambrosii nomine protulisse.

Hoc opus etiam pro Ambrosiano admissum fuit a Gratiano, Petro Lombardo, Hugone a S. Victore &c. At cum hæc uniuersalis opinio Erasmo, Turriano, aliisque non usque adeo certa visa esset, illam deinceps, re penitus examinata, uno calculo omnes proseripsere, & merito. Si quis videre velit multiplices errores ab eo auctore adfertos, legat, quæ de hoc Benedictini habent in monito ad hæc commentaria præmissio.

Communior quidem opinio commentaria hæc adscribit Hilario Romanæ ecclesiæ diacono, qui Luciferiano schismati adhæsit; quod si verum est, oportet, ut hæc commentaria scripserit ante annum 384., de ecclesia enim *in epist. 1. ad Timoth. cap. 3. v. 14. & 15. ait: cujus hodie rector est Damasus*. Damasus autem anno 384. obiit.

Hanc tamen opinionem non leuia premunt incommoda, quæ Benedictini in citato loco exponunt, quæ talia sunt, ut in ætatem Damaso multo posteriorem hoc opus rejiciant, verba illa: *cujus hodie rector est Damasus*, interpolatori attribuentes, & opus illud, modo unius & ejusdem manus sit, incerto & ignoto auctori, nescio cui tenebrioni, tali tamen, qui seculo octavo posterior non sit, gravissimis rationibus moti vindicantes.

Cum itaque Ambrosiastri ætas seculo octavo posterior non sit, & jam a seculo nono ejus

commentaria ab ævi illius scriptoribus, facile nominis similitudine deceptis, D. Ambrosio attributa fuerint, mirum non est, auctores scholasticos, aliosque, qui fontes ipsos non consulabant, & studio critices, quo genuina a supposititiis fecerantur, destituti erant, Ambrosiastrum in hoc puncto errantem sequutos fuisse, tuto se pede incedere putantes, eo quod tenebrionis hujus opinionem genuinam D. Ambrosii sententiam esse existimarent. Id certe fecerunt Hugo a S. Victore & P. Lombardus, uti ex verbis eorum, cum Ambrosiastri verbis collatis, satis videre est. Quod ut probemus, verba Ambrosiastri ad 1. *ad Corint.* 7, v. 15. hic subjicimus.

„ Non ratum est matrimonium, quod sine devotione est, ac per hoc non est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit: contumelia enim Creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur, ne accusetur alii copulatus. Infidelis autem discedens & in Deum & in matrimonium peccare dignoscitur, quia noluit sub Dei devotione habere conjugium. Itaque non est ei fides servanda conjugii, quia ideo recessit, ne audiret auctorem esse Christianorum Deum conjugii.

Notantur ineptiæ Hugoris a S. Victore, simulque ostenditur adversarium ab hoc suo Augustino dissentire.

XXXIII. Hugo autem a S. Victore, quem lepide admodum dissertator sui seculi, id est XII., Augustinum vocat, manifeste ad Ambrosiastri verba alludit.

Ut exotica novi istius tenebrosi seculi Augustini doctrina integrè ab omnibus notari possit, sequentia ejus verba ex *Lib. II. de sacram. fid. part. XI. cap. 13.* hic subjicimus.

„ Ad hunc modum dimisso propter Deum non est peccatum, si alii adjungitur. Injuria nempe Creatoris solvit jus matrimonii. *Si infidelis discedit, discedat.* Non est subditus servituti

„ vituti

21 vituti frater in hujusmodi, servituti subjectus
 22 esset, si vel traheretur invitus, vel teneretur
 23 non voluntarius. Nihil illi debet, sive disce-
 24 dat siue maneat: perdidit jus suum, qui Crea-
 25 tori injuriam fecit. Si ergo discedit infidelis,
 26 discedat: nihil ad nos: non cogitur fidelis
 27 quasi aliquo debito obligatus, aut sequi disce-
 28 dentem, aut sustinere contemnentem. Non
 29 est subjectus servituti, liber est, ut faciat quod
 30 vult, tantum in Domino: ducat uxorem, si
 31 vir ille est; si femina est, nubat. Quam vult
 32 societatem eligat, non jam tenetur debito prior-
 33 ris societatis, cujus jus solutum est, propter in-
 34 juriam Creatoris. Quæ videlicet injuria Crea-
 35 toris non solum tunc excusat fidelem, quan-
 36 do ab infideli propter Deum dimissus alteri
 37 sine culpa conjungitur, sed tunc etiam excu-
 38 sat, quando ipse fidelis magis societatem fide-
 39 lem eligens (*hanc doctrinam dissertator non*
 40 *admittit*) infidelem quidem cohabitare volen-
 41 tem, sed fidem recipere renuentem, Christi-
 42 ana devotione detestatur (*pulchra profecto de-*
 43 *votio*) siue enim discedat, siue manere eligat
 44 infidelis, nihil debet illi, qui fidelis factus est.
 45 Nemo illum cogere potest, quin faciat quod
 46 velit. Injuria Creatoris solvit jus matrimonii.
 47 Tædet nos ceteras ejus eo in loco ineptias ad-
 48 ferre. Unam adhuc adduxisse juvabit. Quærit,
 49 quid dicendum sit, si infidelis, Christianus ef-
 50 fectus, uxorem, quam prius habuit, *fidei li-*
 51 *beritate*, ut ait, dereliquit, & aliam duxit; tum
 52 prior, se spretam videns, alteri adulterino nexu
 53 se alligavit, postea autem & ipsa ad fidem veniat,
 54 & ab ecclesia, quia se continere non potest,
 55 petat, ut aut priorem virum recipiat, aut alteri
 56 nubere concedatur? Et propositis quibusdam
 57 dubitandi rationibus, concludit his verbis: *U*

58 *Ubi dicitur: Nihil ad nos: non cogitur fidelis*
 59 *quasi aliquo debito obligatus, aut sequi disce-*
 60 *dentem, aut sustinere contemnentem.*

berata videtur mulier hæc, postquam fidem percepit, & sacramentum libertatis & novitatis induit, ut deinceps prioris copulæ debito non teneatur. Justum est enim, ut quam injuria Creatoris alligavit, reverentia nunc & fides ejus absolvat. Propter hoc non prohibet ecclesia ejusmodi, si continentiam servare noluerint, cum aliis matrimonio copulari.

Premiserat autem has rationes: tum quia alioquin scandalizaretur mulier illa, & aliæ mulieres, in eodem casu existentes, hoc cognito, ad fidem Christianam venire pertimescerent. Sic in hac sententia fieri posset, ut eadem mulier, spatio trium dierum, tres in vivis viros haberet. Ecce quid apud hominem istum possit favor fidei. Cetera hujus Augustini ejusdem farinæ dicta omittimus, ne alioquin volumen nostrum nimium excreset.

Vide adhuc, si lubet, aliud specimen viri hujus adeo eminentis doctrinæ. *Lib. II. part. XI. de sacram. fid. cap. 14.*

Ambrosiastrum
P. Lombardo
fucum fecisse
vincitur.

XXXIV. Nunc ad P. Lombardum descendamus. Hic in *epist. 1. ad Corinth. cap. 7. n. 15.* ait: "quod si infidelis discedit &c. quasi dicat: fidelis non dimittat infidelem consentientem habitare. Quod si infidelis, vir vel mulier, discedit, odio fidei, discedat, non pro eo fidem fidelis deferat. Eo enim modo mulier infidelis rectissime dimittitur, si viro suo dicat, non ero uxor tua, nisi mihi de latrocinio divitias congeras, nisi solita lenocinia exerceas, & hujusmodi. Tunc ille, cui hoc uxor dicit, si veraciter Christianus est, plus tenebitur amore divinæ gratiæ, quam carnis uxoriæ, & membrum, quod cum scandalizat, fortiter amputat. *Non est enim*, quasi dicat, ideo dico discedat, *non est enim servituti subiectus frater fidelis aut soror in hujusmodi*, scilicet in cohabitatione, & in aliis talibus, id est, non cogitur fidelis sequi infidelem odio fidei

„ discedentem..... non est enim ratum matrimo-
 „ nium, quod sine Dei devotione est, & ideo non
 „ est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si
 „ alii se copulaverit. Contumelia enim Creatoris
 „ solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur,
 „ ne accusetur alii copulatus, infidelis autem dis-
 „ cedens & in Deum & in matrimonium peccat.
 „ Itaque non est fides servanda conjugii, qui ideo
 „ recessit, ne audiret nomen Christi. „ Eadem re-
 „ fert lib. 4. dist. 39.

Ex quo videre licet, hunc sententiarum ma-
 gistrum, integrum, paucis mutatis, Ambrosiastri
 textum, quem Ambrosii esse expresse ait, refer-
 re; ut certum sit eum ex nullo alio, quam ex
 Ambrosiastro, turbidam illam doctrinam hausisse.

Quod plus est, ei, qui attente verba Lom-
 bardi perspexerit, dubium nullum esse poterit,
 quin, nisi prætenfus ille Ambrosius ei fucum fe-
 cisset, omnino nobiscum sensisset: eodem enim
 modo verba Apostoli: *non est subjectus frater
 aut soror servituri in hujusmodi*, interpretatur
 Lombardus, prout ea interpretanda esse cum Au-
 gustino diximus: *in hujusmodi*, inquit, *scilicet
 in cohabitatione & in aliis talibus, id est non co-
 gitur fidelis sequi infidelem odio fidei discedentem.*

XXXV. Quod Gratianum spectat, prætermi-
 timus ea, quæ de suo adduxit c. 28. q. 1., ubi
 inquit an conjugium sit inter infideles? Illic
 lector inveniet hujus viri ratiocinia omnino ri-
 dicula.

Ex eodem
 impuro
 fonte
 Gracia-
 num suam
 doctri-
 nam hau-
 sisse, pro-
 batur:
 aliique
 ejus er-
 rores
 pertrin-
 guntur.

Pro re nostra autem juvat citare illa, quæ habet
 c. 28. q. 2., ubi quæstionem examinat, cum le-
 gitimum sit inter infideles matrimonium, an li-
 ceat uxore vivente aliam ducere? Et ait: „ quod
 „ vero uxore vivente alteram ducere non possit,
 „ testatur scriptura dicens: *alioquin si discedi-*
 „ *tis ab invicem, & volentes cohabitare dimit-*

„ *titis, & aliis vos copulaveritis, adulteri eritis, & filii vestri, qui postea nascentur, erunt immundi, id est spurii.*

Hic vir ille eruditus citat scripturam, quæ tamen verba nullibi in ea reperiuntur, sed illa habet Ambrosiafter *ad 1. ad Corinth. cap. 7. v. 14.*

Pergit id probare ex canone concilii Meldensis, qui certo pro nobis probat; en verba: *si quis habuerit uxorem virginem ante baptismum, vivente illa post baptismum, alteram habere non potest. Crimina enim in baptismo solvuntur, non conjugia.* Tum textum Ambrosiaftri, quem D. Gregorii esse credebat, sibi opponit hoc modo: ”

„ Gregorius autem contra testatur, dicens: si
 „ infidelis discedit odio Christianæ fidei, discedat. Non est enim frater aut soror subjectus servituti in hujusmodi. Non est enim dimisso peccatum propter Deum, si alii se copulaverit.
 „ Contumelia quippe Creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur. Infidelis autem discedens, & in Deum peccat & in matrimonium: nec est ei fides servanda conjugii, qui propterea discedit, ne audiret, Christum Deum esse Christianorum conjugiorum. „

Hac spuria auctoritate sibi proposita, ut suum Pseudo-Gregorium componeret cum canone præcitato concilii Meldensis, pergit: ” hic distinguendum est: aliud esse dimittere volentem cohabitare, atque aliud discedentem non sequi.
 „ Volentem enim cohabitare licet quidem dimittere, sed non ea vivente aliam superducere: discedentem vero sequi non oportet, & ea vivente aliam ducere licet. Verum hoc non nisi de his intelligendum est, qui in infidelitate copulati sunt. Ceterum si ad fidem uterque conversus est, vel si uterque fidelis matrimonio junctus est, & procedente tempore alter eorum a

„fide discesserit, & odio fidei conjugem dereliquerit, derelictus discedentem non comitabitur: non tamen illa vivente alteram ducere poterit.“

XXXVI. Cujus ratiocinii hanc adjicit rationem: *quia ratum conjugium fuerat inter eos, quod nullo modo solvi potest.*

Inepta
Gratiani
ratio
notatur.

Hic rursus manifestum est, Gratianum hanc doctrinam ex Ambrosiastro hausisse, seu ex illo fundamentum suæ thesisi sumpsisse.

Quod vero rationem ejus attinet, in qua & alii scholastici se fundant, scilicet, quod matrimonium infidelium sit quidem verum sed non ratum, neque totam suam huc usque habeat firmitatem, sed tantummodo propter susceptum baptismum ratum & insolubile efficitur, nulla ratione nobis probatur: cum certum sit insolubilitatem matrimonii ab auctore naturæ provenire.

Deinde, si rem ipsam, siue istorum vocabulorum usum *Legitimum & Ratum* spectemus, ineptum nobis adparet tam magnum inter legitimum & ratum discrimen, quoniam justum non est, vel id ratum non habere, quod sit legitimum, vel ratum id habere, quod sit illegitimum.

Ulterius, si infideli discedente possit fidelis aliam ducere, quia matrimonium inter infideles non sit ratum, cur non itidem volunt, licere etiam aliam ducere, si, qui fidelis factus est, infidelem volentem cohabitare dimittat? Cur utroque converso, alterutro postea apostante, magis incipit esse ratum, quam si unus tantum convertatur? Semper enim inter infideles fuerit contractum, non ratum matrimonium, siue infideles manserint, siue alter postea, siue uterque fidelis fiat.

Sed dicunt: Apostolus de hoc solo casu loquitur, ubi infidelis discedit odio fidei, & non de aliis.

Si hoc ita sit, ineptissima est eorum ratio, si-

quidem tunc fidelis ab infideli desertus idcirco non liber erit, ut ad aliud conjugium transire possit, quia suapte natura non esset ratum matrimonium, sed potius, quoniam infideli datam fidem frangente, iniquum esset fidelem luere alieni criminis pœnam, quod volunt hæretici.

Gratiani errores contra ecclesiæ consuetudinem & SS. patrum auctoritatem potuisse invalescere, demonstratur, simulque varia dissertatoris argumenta, mediante retorsione, solvuntur.

XXXVII. Ceteros Gratiani errores innumeros omittimus: de his plena manu egit vir doctissimus Antonius Augustinus *dial. de emendat. Gratiani*. Obiter hic notemus: Gratiani farraginem occasionem dedisse mutandæ antiquæ disciplinæ ecclesiasticæ, & novæ, ex falsis Isidori mercibus desumptæ, substituendi. Proinde & nos hic quærimus: quomodo fieri potuerit, ut theologi, interpretes & canonistæ, tantam auctoritatem tribuerint operi hujus Gratiani, hominis privati, quod crassimis scatebat erroribus? Quomodo unice innixi huic operi, ex spurii Isidori mercibus pro magna parte conflato, deseruerunt veterem ecclesiæ disciplinam, in scriptis patrum & canonibus conciliorum ipsis propositam? Hanc tamen ipsos, maxime a tempore publicatæ hujus farraginis, deseruisse, novamque induxisse, apud omnes eruditiores res est tam certa, ut probari non debeat. Quomodo adversus istum monachum non insurrexerunt tanquam purum novatorem, novam disciplinam, ex quisquiliis Isidori excerptam, antiquæ substituentem? Quomodo sine turba potuit in ecclesiam introduci nova illa disciplina? Quomodo illam & reipublicæ & nervo disciplinæ ecclesiasticæ perniciosam non damnarunt summi pontifices, quibus ceteroqui cura fuit tot propositiones minus perniciosas damnandi? Sed quid dico, non damnarunt? Quomodo illam promoverunt & sequuti sunt? Plus dico: quomodo non tantum errores, quos Gratianus habebat, sequuti sunt, sed & glossatorum

errores, Gratianæis adhuc peiores, suos fecerunt? Quomodo, non dicam a Gratiani tantum, sed vel a Nicolai I. tempore, id est a seculo IX., spurias decretales urserunt summi pontifices, & tanto circa disciplinam errore ecclesiam, ad minus usque ad seculum XVI., involverunt? Quid, quod nequidem tunc, quando Gratiani correctionem triginta quinque eruditissimis viris tres successively pontifices commiserunt, falsi & spurii textus nota censoria perstricti fuerint, ut ita, etiam post laborem correctorum Romanorum, spuria a genuinis discernendi labor superfit? Id vel ipse Gratiani textus, *c. 28. q. 2. c. 2.*, de quo inter nos & adversarium est controversia, luculenter evincit. Gratianus enim, ut probaret, licere fideli in casu Apostoli aliam ducere uxorem, Ambrosiastri textum adducit, eum Gregorio per errorem adscribens. Ad hunc textum autem, ex impuro hoc fonte desumptum, monent correctores Romani: *hæc non sunt inventa apud B. Gregorium: sed apud B. Ambrosium ad cap. 7. 1. Corinthiorum eadem fere leguntur plenius atque aptius exposita.* Ex quibus constat, quod non vero auctori, Ambrosiastro nempe, sed D. Ambrosio spurium hunc textum adscripserint correctores.

Profecto fierine potest, ut in re tam gravi, ruina nempe antiquæ disciplinæ ecclesiasticæ, altum adeo dormierint omnes episcopi, pastores, & theologi, ut simul ac supposititia hæc codici Gratiani reperiebantur inserta, vix ullus, in tanto eorum numero, fuerit repertus, cui curæ fuerit acceptam a maioribus, patribus nempe & conciliorum canonibus, ecclesiasticæ disciplinæ traditionem, adversus novitiam hanc, *heri natam*, & mediante inconcinno hoc Gratiani opere quotidie magis & magis invalescentem, disci-

plinam propugnare, antiquam & optimam ecclesie praxin adversus novos hos insultus defendere? Vix ullus tamen est inventus, qui antiquam disciplinam, post evulgatam hanc Gratiani farraginem, huic novae opponeret, aut illam, tanquam patrum sensui & primitivae ecclesie praxi contrariam, argueret.

Nullas haec universalis, ut ita dicam, mutatio, in ecclesia excitavit turbas, utcumque talis sit, qualem eam praedicamus, sed tranquille illibatam auctoritatem Gratianus retinuit usque ad seculum XVI.

Signum proinde evidens est, longe majorem patrum sensui & ecclesiasticae consuetudini contrariam disciplinam sine turbis, sine oppositione in ecclesiam induci posse, quam ea, ad quam, ut respondeamus, nos provocat dissertator.

Ostenditur Innocentium III. fere semper Gratianum & glossatores pro norma decidendi adsumpsisse.

XXXVIII Qui tandem fieri potuit, ut ipse Innocentius III., ceteroquin pius, & pro temporum illorum barbarie doctissimus, fere in omnibus Gratiani doctrinam sequutus fuerit? Quod si quis de eo dubitet, consulat *cap. 7. § de his, quae sunt a praelat.*, ubi provocat ad *C. 16. q. 1. c. 68. & C. 12. q. 2. c. 12.* item consulat *cap. 40. § de sent. excomm.*, ubi provocat ad *C. 11. q. 3. c. 4.*: item *cap. 11. § de renunt.*, ubi provocat ad *C. 7. q. 1. c. 45.*: item *cap. 13. § de judic.*, ubi provocat ad *C. 11. q. 1. c. 35. & 37.*: item *cap. 20. § de elect.*, ubi provocat ad *D. 56. c. 1. 3. 5. 8. 11. 12. & 13.*: consulat etiam *cap. 12. § de for. compet.*, *cap. 12. § de sent. & re judic.*, *cap. 12. § de reb. eccles. non alien.*, *cap. 9. § de donat.*, *cap. 15. § de testam.*, *cap. 7. § de vot. & vot. redempt.*, *cap. 3. § de bapt.*, *cap. 2. § de observat. jejun.*, *cap. 6. § de immun. eccles.*, *cap. 6. § de eo, qui duxit in matrim.*, *cap. 12. § de haeret. & cap. 30. § de sent. excomm.*

Sed hæc ex multis pauca selegisse sufficiat, ut li-
queat, quam solcite, & fere semper Innocentius
III. Gratiani opus, & glossatorum errores, in
quibus pascebatur, pro norma decidendi ad-
sumpserit.

XXXIX. Sed operæ pretium est examinare
cap. 7. § de divort., quod ex Innocentio nobis
opposuit adversarius, & scrupulose ostendere,
unde hic pontifex hanc doctrinam hauserit.

Scripta est hæc decretalis anno 1199. ad epif-
copum Ferrariensem, qui pontificem consuluerat,
an altero conjugum ad hæresin transeunte, is,
qui relinquitur, ad secunda vota possit convo-
lare.

Pontifex distinguendum putat, *licet*, inquit,
quidam prædecessor aliter sensisse videatur.

Primo hic quaeritur, quis sit ille prædecessor,
qui aliter sensisse videtur, & in quo hic aliter sen-
serit? Sunt nonnulli, qui volunt, Innocentium III.
hic designare decretalem Urbani III., cujus frag-
mentum exhibet *cap. 6. § de divort.*: sed cum ex
ea non constet Urbanum III. quidpiam respondi-
sse quoad vinculum matrimonii, exinde non ad-
paret eum aliter sensisse.

Non desunt, qui docent, Innocentium III. hic
respicere ad decretalem Cælestini III., cujus
fragmentum exhibet *cap. 1. § de convers. in-
fidel.*: verum cum Cælestinus III. vel in hoc
ipso fragmento ad errores Gratiani provocet, &
in hac ipsa nostra quaestione cum Gratiano & In-
nocentio III. sentiat, dici nequit Innocentium
eum tanquam a se dissentientem traducere.

Sunt & alii, qui putant, Innocentium III. designare
voluisse Innocentium I., ex cujus epistola 22. Gra-
tianus fragmentum adfert *C. 28. q. 1. c. 1.*, ubi
hic pontifex clare docet; post baptismum manere
conjugium, quod ante fuerat, neque licere con-

Examina-
tur Inno-
centii III.
decisio
in *cap. 7.*
*§ de di-
vort.* &
hanc
unice
Gratiano
erranti
super-
structam
esse, ad
oculum
demon-
stratur.

jugem propterea dimittere, probat ex his Christi Domini verbis, *quod Deus conjunxit, homo non separet.*

Teste itaque Innocentio III. aliter sensisse videtur Innocentius I.; multum proinde abest, ut eum nunquam errare posse crediderit, quod tamen asserere crimen est apud disertatorem.

Sed pergamus distinguere cum Innocentio III. „ an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam convertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæresim, vel decadat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, „ **VEL UT EUM PERTRAHAT AD MORTALE PECCATUM,** ei cohabitare volente, qui relinquitur, „ ad secunda, si voluerit, vota transibit. „

Dubitare hic liceat an adversarius idem cum Innocentio III. sentiat? Nam juxta hunc pontificem, quamvis infidelis absque blasphemia divini nominis consentiat conjugii converso cohabitare, modo tamen id agat, ut conversum ad mortale peccatum pertrahat, verbi gratia, ut latrocinia exerceat, liberum erit converso ad secunda vota transire.

Et an similiter admittat sequens Innocentii ratiocinium huic casui adplicari posse? Et in hoc „ casu intelligimus, quod ait Apostolus: *si infidelis discedit, discedat. Frater enim vel soror non est servituti subjectus in hujusmodi* **ET** „ **CANONEM, IN QUO DICITUR, QUOD** „ **CONTUMELIA CREATORIS SOLVIT** „ **JUS MATRIMONII CIRCA EUM, QUI** „ **RELINQUITUR.** „

Si hoc dixerit disertator, Innocentium III., si ipsi placeat, cum Augustino componat. Si vero in eo ab Innocentii III. doctrina recedat, digne-

tur nobis rationem reddere, quare potius Innocentium III. in uno, quam in alio casu sequatur. Uterius manifestum est: Innocentium III. loco prædicto ad suum Gratianum more solito recurrere, & quidem ad Pseudo-Gregorii verba, ex quo prætenfum hunc canonem desumpfit Gratianus errans C. 28. q. 2. c. 2., ad quæ provocaverat Cælestinus III. in cap. 1. §. de convers. infid., modo verba a Raymundo omiffa ibidem suppleantur: nam non tantum citat canonem, sed & ejus verba, *contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur*, quæ in nullo alio vero vel spurio canone reperiuntur, exacte recitat. Hoc, nisi fateatur adversarius, designet alium in toto Gratiani opere canonem, in quo hæc verba reperiantur.

Sed necdum finis: pergit Innocentius III. „, si
 „ alter fidelium conjugum vel labatur in hæresin,
 „ vel transeat ad gentilitatis errorem, non credimus,
 „ quod in hoc casu, is, qui relinquitur, vivente altero,
 „ possit ad secundas nuptias convolare: licet in hoc casu
 „ major appareat contumelia Creatoris. „

Et pro ratione addit: „, nam etsi matrimonium
 „ verum inter infideles existat, non tamen est ratum.
 „ Inter fideles autem verum & ratum existit:
 „ quia sacramentum fidei, quod semel est admissum,
 „ nunquam amittitur: sed ratum efficit conjugii
 „ sacramentum, ut ipsum, in conjugibus, illo durante,
 „ perduret. „

Quis autem non videret, adsumptam & agnitam ab Innocentio III. distinctionem inter matrimonium legitimum & non ratum, ratum & non legitimum, legitimum & ratum simul, qua Gratianus ejus, ut ante diximus, usus fuerat C. 28. q. 1.?

Eandem sententiam regurgitat Innocentius III. in decretali scripta anno 1200., quæ refertur in cap.

8. *de divort.* in qua rursus ad suum Gratianum provocat.

Argumento ab absurdo petito monstratur vanam esse iactationem eorum, qui contrariam nostram sententiam præsentem cuiusdam apostolicæ traditionis subnixam esse contendunt.

XL. Itaque, quod in uno ardelione ortum habuit, quod dein ab aliquibus ejusdem commatis viris creditum fuit, ac etiam ab uno alterove pontifice ex errore, ut verum, adsumptum fuit, quodque deinceps turba scholasticorum sine examine, & quandoque non sine absurdis sequelis, docuit, atque etiam in aliquibus ecclesiæ provinciis ad praxin deductum fuit, ab apostolica traditione descendere dici nequit: alias, immo & majori jure, ad communem totius ecclesiæ sensum & doctrinam spectare dici poterit novitia ista doctrina, quæ pontifici imperium aliquod in regna, in principum ac regum temporalia tribuit. An forte hæc opinio minus in decretalibus Innocentii III. aliorumque pontificum stabilita reperitur, quam altera? An minus ad praxin deducta? An minus a scholasticis adserta? Legantur pro hæc *cap. 34. de elect., cap. 13. de Judic., cap. 6. de majorit. & obed., cap. 10. & 13. de hæret.*, qui textus sunt Innocentii III. Item *cap. 2. de supp. neglig. prælat. in 6., cap. 2. de sent. & re judic. in 6.*, qui textus sunt Innocentii IV. *Clement. 1. de jurejur., Extrav. unam sanctam, 1. int. comm. de major. & obed. & cap. un. de infulis novi orbis in 7. decretal.*, quod est Alexandri VI.

Quam felix populus, quam felices reges, quod hujus sententiæ patroni non omnes cathedram Moysis ascenderint? Quis enim ignorat quantas turbas, quanta mala, hoc aliquorum delirium in ecclesiam & rempublicam invexerit.

Ceterum ea, quæ huc usque diximus, non eo fine dicta sunt, ut pontifices aliosque, quos omnes plurimum veneramus, qui in prædictis sententiam Gratiani sequuti sunt, de mala fide accusemus, cum probe sciamus, ea omnia

bona fide ab ipsis dicta esse, & errores illi, quos tum ex falsis decretalibus, tum ex aliis obscuris & ignotis auctoribus hauserunt, potius vitio temporum quam hominum sint attribuendi, cum eo tempore vixerint, quo deerant media, falsa & supposititia a genuinis fecernendi.

XLI. Pro coronide adjicimus argumentum, quod a Græcis schismaticis peti potest, quod tale est: si, qui modo in schismate Græcorum versantur, eandem nobiscum de casu Apostoli sequantur opinionem, sententia nostra obtinebit certitudinis gradum, ut ei amplius contradici non poterit: siquidem certum fit, quod eam ex ecclesiæ Romanæ praxi, qualis extitit ab Innocentii III. tempore, non mutuaverint; cum jam ab ejus communione recesserant, & alia praxis ab illo tempore in aliquibus ecclesiis, ecclesiæ Romanæ unitis, obtineret: ergo illam suam doctrinam & praxin ex doctrina, hac ecclesiæ Romanæ praxi diu anteriore, sive ab apostolica traditione hausisse dicendi sunt: quod si ita est; sequitur, quod primis octo ecclesiæ seculis præterita verborum Apostoli interpretatio in ea ignota fuerit, adeoque eandem ex spurio fonte, quem jam indicavimus, ortum habuisse. Quod autem Græci ejusdem in hac re nobiscum sint sententiæ, in facto verum ponimus. Id patet imprimis ex eo, quod tenaciter Imp. Græcorum legibus semper inhæserint, uti constat ex Constantino Harmenopulo judice Thessalonicensi, qui circa annum 1140. floruit, in *promptuar. jur. lib. 4. tit. 12.* & Matthæo monacho seu Blastere, qui anno 1335. claruit, cujus *matrimonialia* tradit Leunclavius in *jure Græco-Rom. P. 1. lib. 8.*, quæ tamen leges, ut ante diximus, casus Apostoli non meminerunt.

Patet etiam ex eo, quod hæretici, qui in casu

Ultimum
pro nos-
tra sen-
tentia ar-
gumen-
tum ex
praxi
Græco-
rum
schisma-
ticorum
desumi-
tur.

fornicationis cum Græcis sentiunt & ad eos provocant, nullibi tamen pro casu malitiosæ defertionis, qui casum Apostoli involvit, & in quo cum disertatore sentiunt, stabiliendo, ad Græcos recursum habeant. Patet quoque ex concilio Venetico, habito anno 465., in quo declaratur fornicationem solvere vinculum matrimonii: nulla tamen mentio fit de casu Apostoli.

Quod si adversarius aliquis contrarium evicerit, argumentum pro opinione sua protulisse videbitur.

Epilogus,
in quo
diserta-
toris
procē-
mium
discuti-
tur.

XLII. Sed tempus est, ut etiam aliquid dicamus ad procēmium disertatoris.

Etenim veretur ibidem adversarius novitatem hanc, ut ipse ait, contra ecclesiæ Romanæ sensum & praxin introductam, natam esse excitare in ecclesia turbas, ac parere infelices exitus quam plurimos; quemadmodum, inquit, contigit, dum contra communem ecclesiæ morem viri nonnulli, etiam sanctitate & doctrina celeberrimi, novam praxin inducere conati sunt, dum ab hæresi revertentes absque baptismatis reiteratione suscipere nollent.

Sed quod adversarius hic veretur, Augustinus non est veritus in exemplo ab ipso adducto: neque enim legitur quod S. Augustinus S. Cyprianum accusaverit, vel etiam cum ipso sentientes, quod causa essent tantarum in ecclesia turbarum: sed contra, S. Cyprianum excusat, quod ea, quam ipsi objecerat S. Stephanus pontifex ecclesiæ suæ traditionem, talis ac tanta non esset, qua talis, scilicet S. Cypriani anima, moveretur: immo & Augustinus asserit, nec se rationibus S. Stephani motum fuisse, neque etiamnum moveri, nisi quæstio illa in aliquo concilio generali, seu iudicio aliquo infallibili, eliquata atque decisa fuisset. Fuit autem hoc factum in Nicæno Concilio. **AA**

idem futurum fit de præfenti quæftione, eventum expectabimus.

Sed & hæc comparatio, quam hic adverfarius inffituit, nimis ridicula eft, ut quis ea moveretur. Agebatur in cafu Cypriani de æterna falute iftorum hominum, de valore fcilicet baptifimi ab hæretico collati, quæ quæftio ad fidem reduci poterat, licet Stephanum inter & Cyprianum ut disciplinæ tractata fuerit: hic vero agitur de aliquot Judæis, vel aliis infidelibus, ad continentiam regulas reducendis; quod ad fidem, quæ per dilectionem operatur, converfis perfacile eft; fi quidem illi continentiam donum impetrabunt, fi illud, prout decet, a Deo petierint. Et cafus hic adeo rarus fit, ut Van Espen *part. 2. fecl. 1. tit. 15. cap. 1. n. 6.* dicat: *porro cum rarus circa hujusmodi matrimonii diffolutionem cafus incidat, plura dicere neceffe non eft: feu eum ferio examine dignum non judicaverit, licet iftius videatur effe fententiæ, contentus rem hanc ad communes commentatores remittere.*

Hæc, pro modo præfentis inffituti dixiffe fufficiat: neque enim neceffe videtur, ut ulteriori differtatione prelum fatigemus.

Quod bonum eft tenete. I. *ad Theffal. cap. 5. v. 21.*

AD MAJOREM DEI GLORIAM.

